

ΑΡΧΕΙΟΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

ΚΑΙ

ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

«Τὸ γὰρ αὐτὸ νοεῖν ἔστιν τε καὶ εἶναι»
ΠΑΡΜΕΝΙΔΗΣ

ΤΑΚΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΑΙ

Heinrich Rickert τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Heidelberg.
— Karl Joël τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Basel. — Ernst Hoff-
man τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου Heidelberg. — Erich Frank
τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Marburg. — Guido Calogero τακτ.
καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Φλωρεντίας. — Ραφ. Δήμου, καθ. τοῦ
Πανεπιστημίου Harvard τῶν Ἡν. Πολ. τῆς Ἀμ. — Κ. Τριανταφυλλό-
πουλος τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Ἀθηνῶν. — August Faust
ὑφηγ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Heidelberg. — Μιχ. Τσαμαδός σύμβου-
λος ἐπικρατείας. — Χ. Τζωρτζόπουλος τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου
Θεσσαλονίκης. — Franz Boehm ὑφηγ. τοῦ Πανεπιστημίου Heidelberg
— Παν. Κανελλόπουλος καθ. Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. — Κωνσταντῖνος
Τσάτσος ἐκτ. καθ. Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. — Ἰωάν. Θεοδορακό-
πουλος τακτ. καθ. Πανεπιστημίου Θεσπ. κης. — Θερ. Τσάτσος ὑφηγ.
Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ: Κ. Σ. ΠΑΠΑΔΟΓΙΑΝΝΗ
ΨΑΡΩΝ 41
1934

ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΓΩΝΑ ΤΟΥ ΨΥΧΙΚΩΣ ΜΟΝΟΥ

ΥΠΟ

ΔΗΜ. ΑΠ. ΚΑΠΕΤΑΝΑΚΗ

Α'. 1)

Ο ΨΥΧΙΚΩΣ ΜΟΝΟΣ ΚΑΙ Ο ΑΓΩΝ ΤΟΥ

Ἀγωνίαν ψυχικῆς μονώσεως γεννᾷ καθ' ὄρισμένας περιπτώσεις εἰς τὸν ἄνθρωπον ἡ συναίσθησις, ὅτι μεγάλη ἀπόστασις χωρίζει τοῦτον ἀπὸ ἄλλου τινός. Ἀπόστασις ὅχι μόνον ἐν τῷ χώρῳ. Τὰ εἶδη τῶν ἀποστάσεων, αἱ ὁποῖαι δύνανται νὰ ἀναπτυχθοῦν μεταξὺ δύο ἀνθρώπων, εἶναι πολλά. Σχέσεις τούτων ἀνεξάρτητοι τῆς σωματικῆς των ἐν τῷ χώρῳ ὑποστάσεως — ὡς εἶναι αἱ κοινωνικαὶ καὶ ψυχικαὶ αὐτῶν σχέσεις — παριστῶνται ὅχι μόνον ἐν τῇ ὁρολογίᾳ τῆς ἐπιστή-

1) Ὁλόκληρος ἡ παροῦσα μελέτη στηρίζεται ἐπὶ τῆς περὶ «κοινωνικοῦ» καὶ «ἀπολύτως ἀτομικοῦ» θεωρίας τοῦ Παναγ. Κ. Κανελλοπούλου, τῆς ὁποίας περίληψιν δίδομεν κατωτέρω (σ. 186 καὶ ἐπ.). Περὶ τῆς θεωρίας ταύτης ἴδε τὰς μελέτας τοῦ Παναγ. Κανελλοπούλου, Ἱστορία καὶ Κριτικὴ τῶν Κοινωνιολογικῶν Θεωριῶν, μέρος Α', τεῦχος Α', 1929, σελ. 16 - 19.— Das Individuum als Grenze des Sozialen und der Erkenntnis ἐν Archiv für angewandte Soziologie, τόμος III (1931), τεῦχος 2, σελ. 79-92.— Ἡ Κοινωνία τῆς Ἐποχῆς μας, 1932, passim, κυρίως σελ. 90 καὶ ἐπ. καὶ σελ. 207.— Ὁ Ἄνθρωπος καὶ ἡ Κοινωνία § 8 - 14, ἐν Ἀρχεῖῳ Φιλοσοφίας καὶ Θεωρίας τῶν Ἐπιστημῶν, ἔτος Γ', τεῦχος 2, σελ. 161 - 170.— Μαθήματα Συστηματικῆς Κοινωνιολογίας (λιθογραφημέναι παραδόσεις), 1931-1932 σ. 14 καὶ ἐπ.— Ἱστορία καὶ Πρόοδος ἐν Ἀρχεῖῳ Φιλοσοφ. καὶ Θεωρ. Ἐπιστ., ἔτος Δ', τεῦχος 2 σελ. 190 καὶ ἐπ.— Τὸ Σύστημα τῆς Κοινωνιολογίας τοῦ Leopold von Wiese ἐν τῷ αὐτῷ Ἀρχεῖῳ, ἔτος Δ', τεῦχος 3, σ. 284 - 285.— Ἡ Κοινωνιολογία καὶ οἱ ἐπὶ τὴν γένεσιν καὶ διαμόρφωσίν της ἐπιδράσαντες πολιτικοὶ παράγοντες ἐν τῷ αὐτῷ Ἀρχεῖῳ, ἔτος Δ', τεῦχ. 4, σ. 378 - 379.— Ὁ Ἄνθρωπος καὶ αἱ Κοινωνικαὶ Τάξεις, 1934, σελ. 9 καὶ ἐπ.

μης, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ ἀκόμη τῇ καθήμερινῇ συνομιλίᾳ ὡς ἀποστάσεις. Λέγομεν π. χ., ὅτι «πρέπει νὰ κρατήσωμεν ἀπόστασιν» ἀπὸ προσώπου, ἢ μετὰ τοῦ ὁποίου οἰκειότης δὲν μῶς εἶναι ἐπιθυμητὴ — ἢ ὅτι «ἀναγνωρίζομεν τὴν ἀπόστασιν», ἢ ὁποῖα μῶς χωρίζει ἀπὸ ἄλλον τινὰ ἀνήκοντα εἰς ἄνωτερον τοῦ ἰδικοῦ μας κοινωνικὸν στρώμα. Εἰς ὠρισμένας στιγμὰς αἰσθανόμεθα τὸν ἑαυτὸν μας «τόσον πλησίον» (ἢχι βεβαίως ἐν τῇ χώρῳ) ἢ «τόσον μακρῶν» τοῦ ἄλλου. Τὴν ἐπιθυμίαν νὰ «πλησιασώμεν» τὸν ἄλλον (καὶ πάλιν ἢχι ἐν τῇ χώρῳ) ἢ ν' «ἀπομακρυνθῶμεν» ἀπ' αὐτοῦ ἐδοκιμάσωμεν πῶντες. — Ἡ ἐπιστήμη προσέθεσεν εἰς τὰς τοιαύτας προεπιστημονικὰς καὶ εἰς τὴν καθήμερινὴν συνομιλίαν ἀπαντώσας ἀντιλήψεις καὶ τὰς προκνησίας ἐκ τῆς θεωρητικῆς τῶν πραγμάτων παρατηρήσεως ἐννοίας τῆς μεταξύ τῶν ἀνθρώπων κρατούσης ἀποστάσεως.) — Εἰς ἕκαστον εἶδος ἀποστάσεως ἀντιστοιχεῖ καὶ ἴδιον εἶδος μονώσεως. Ἡμεῖς ὅμως ἐνταῦθα δὲν ἐνδιαφερόμεθα εἰμὴ διὰ μίαν ἀπλῶς τῶν μονώσεων ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι καθιστάμεναι συνειδητὰ εἰς τὸν ἀπομονωθέντα, δύνανται νὰ προκαλέσουν ἐν αὐτῷ δυσάρεστα συναισθήματα. Λιότι ὑπάρχουν καὶ ἀποξενώσεις ἢ καὶ πλήρεις μονώσεις, αἱ ὁποῖαι δὲν ὀδηγοῦν καὶ κατ' ἀρχὴν πρὸς συναισθήματα δυσάρεστα, ἄλλαι δέ, αἱ ὁποῖαι προκαλοῦν μὲν κατ' ἀρχὴν, ἢχι ὅμως καὶ κατ' ἀνάγκην, ἢχι δηλαδὴ εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, τὴν γένεσιν τοιαύτων συναισθημάτων. (1) κατορθώσας π. χ. ν' ἀνέλθῃ βαθμίδα τινὰ ἢ βαθμίδας τῆς κλίμακος τῶν κοινωνικῶν τάξεων, δοκιμάζει συνήθως ἐκτάκτως εὐάρεστα συναισθήματα, ἀντιλαμβάνομενος τὴν ἀπόστασιν, ἢ ὁποῖα τὸν ἀπομονώνει ἢ ἕστω τὸν ἀποξενώνει ἀπλῶς ἀπὸ τὰ πρόσωπα, μεταξύ τῶν ὁποίων ἔζη μέχρι τινός. — (1) ποιητὴς ψάλλει τὴν πληροῦσαν αὐτὸν εὐδαιμονίας συναι-

1) Πρὸς τὰς «Κοινωνιολογίας» τῶν Georg Simmel, Alfred Vierkandt καὶ πρὸ παντὸς τοῦ Leopold von Wiese. Ἡ ἀπόστασις (Abstand, Distanz) ἀποτελεῖ μίαν τῶν τριῶν «θεμελιωδῶν ἐννοιῶν» τῶν «χρησιμοποιουμένων» ὑπὸ τῆς «κοινωνιολογίας τῶν σχέσεων» τοῦ Leopold von Wiese «πρὸς ἐπίτευξιν ἱκανοποιητικῆς συστηματικῆς ἐπίσκοπείσεως τοῦ κοινωνικοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων. (L. v. Wiese, Beziehungssoziologie ἐν Λ. Vierkandt, Handwörterbuch der Soziologie, 1931, σελ. 67, στήλη β' — σελ. 69 στ. α').

σθησιν τῆς ἀνυπολογίστου ἀποστάσεως, ἡ ὁποία τὸν χωρίζει «ἀπὸ τὸν τόπον, ὅπου μένουν οἱ ἄνθρωποι». ¹⁾— Ὁ Nietzsche δραματίζεται μὲ ἡδονὴν ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος κατεχόμενος ἀπὸ τὸ «πάθος τῆς ἀποστάσεως» (das Pathos der Distanz ²⁾) τείνει καὶ κατορθώνει ν' ἀνέλθῃ, νὰ ἐξυψωθῇ ὄχι μόνον ὑπεράνω τῶν ἄλλων, ἀλλ' ὑπεράνω καὶ ἑαυτοῦ ἀκόμη δι' ὑπερρικήσεως τοῦ ἑαυτοῦ του. Εἰς τὸ ὄνειρον ὅμως αὐτὸ τοῦ «πάθους τῆς ἀποστάσεως», — τοῦ ὁποίου τὰς ὠραιοτέρας σκηνὰς εὐρίσκει τις εἰς τὸ «Also sprach Zarathustra», — δὲν καταφεύγει ὁ Nietzsche παρὰ διὰ νὰ λυτρωθῇ ἀπὸ τὴν ἀγωνίαν τῆς ἀποστάσεως, — ὠρισμένης ἀπομονούσης αὐτὸν ψυχικῆς ἀποστάσεως, — ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὑπέφερον ὅσον ὀλίγοι ἄλλοι. — Καθαρῶς ψυχικὴ εἶναι καὶ ἡ ἀπόστασις ἡ κυρίως ἐνδιαφέρουσα ἡμᾶς ἐνταῦθα.

Δὲν εἶναι ὅμως καὶ ἡ μόνη, ἡ ὁποία δύναται νὰ προκαλέσῃ ἀγωνίαν καὶ προσπαθείας πρὸς ἄρσιν τῆς. Ἡ ἀπόστασις, περὶ ἧς θὰ πραγματευθῶμεν ἐνταῦθα, συνδέεται τόσον μὲ ἀγωνίαν, ὅσον καὶ ἄλλαι σχέσεις χαρακτηριζόμεναι ἐπίσης ὡς ἀποστάσεις. Ἄρκεῖ νὰ φέρωμεν ὡς παράδειγμα τὴν μεταξὺ «δούλου» καὶ «ἐλευθέρου», «ἄστοῦ» καὶ «εὐγενοῦς», «προλεταρίου» καὶ «ἄστοῦ» σχέσιν. Ἡ μεταξὺ τῶν προσώπων τούτων «ἀπόστασις» ³⁾ στηριζομένη εἰς τὸ ὅτι ταῦτα ἀνήκουν εἰς διάφορα κοινωνικὰ στρώματα πολὺ ἀπέχοντα ἀπ' ἀλλήλων, γεννᾷ εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ κοινωνικῶς κατωτέρου — τοῦ ἀνήκοντος δηλ. εἰς τὸ κοινωνικῶς κατώτερον στρῶμα — συναίσθησιν, τὴν ὁποίαν θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν συναίσθησιν κοινωνικῆς μονώσεως αὐτοῦ, καὶ ἡ ὁποία, προκαλοῦσα ἀγωνίαν, ὠθεῖ εἰς ἀγῶνα πρὸς ἄρσιν τῆς ἐν λόγῳ ἀποστάσεως. Ἡ ἀπόστασις αὕτη εἶναι καθαρῶς τυπικὴ, ἰσχύουσα γενικῶς ὡς τοιαύτη μεταξὺ πάντων

1) Friedrich Gundolf, George, 1930, σελ. 65.

2) Friedrich Nietzsche, Jenseits von Gut und Böse, Neuntes Hauptstück, Was ist vornehm? - 257.

3) Περὶ αὐτῆς πρβλ. Alfred Vierkandt, Gesellschaftslehre, Β' ἔκδοσις, 1928, σελ. 288 καὶ Franz Oppenheimer, Machtverhältnis ἐν Handwörterbuch der Soziologie, σελ. 342 στήλη β' καὶ ἐπ.

τῶν προσώπων, τὰ ὅποια χαρακτηρίζονται ὑφ' ὁρισμένων τυπικῶν γνωρισμάτων, — ὡς εἶναι ἡ καταγωγή, οἱ τίτλοι ἐδγενείας ἢ τὸ ἐπάγγελμα, — δὲν δύναται δὲ νὰ μεταβληθῇ εἰς ὁρισμένην μεταξὺ δύο συγκεκριμένων ἀνθρώπων σημειωμένην περίπτωσιν — περιοριμένουτος, ὡς ἔχει, τοῦ ἐπιβάλλοντος αὐτὴν κοινωνικοῦ κανόνος — παρὰ μόνον εἰς μεταβληθούσιν τὰ τυπικὰ καὶ ἀντικειμενικὰ γνωρίσματα τῶν προσώπων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀπαντᾷ. Ἐπιπερὶ ἧς ὁ λόγος ἀπόστασις κεῖται λοιπὸν ἔξω τῆς ψυχῆς τῶν ἀνθρώπων, τοῖς ὁποίοις φέρει πλησίον ἀλλήλων ἢ ἀπομακρύνει ἀπ' ἀλλήλων. Καὶ ἡ θερμοτέρα ἀμοιβαία τῶν συμπιέσει ἢ καὶ τὸ βαρύτερον ἀμοιβαίον των μῖσος δὲν δύναται νὰ καταλύσῃ ἐκεῖνο, τὸ ὅποion κανὼν ἀγνωστῶν τελείως αὐτοῖς καὶ τὰς ψυχικὰς των ὡς συγκεκριμένων ἀνθρώπων σχέσεις ἐπέβαλεν εἰς τὰς κοινωνικὰς των πρὸς ἀλλήλους σχέσεις. Τὸ χάσμα, τὸ ὅποion χωρίζει τὴν «κοινωνικὴν μόνωσιν» ἀπὸ τὴν «ψυχικὴν», εἶναι προφανές. Οἱ ἀγῶνες πρὸς ὑπερνίκησιν ἐκείστας τῆς αὐτῶν ἰσχυροῦσιν ὁδοὺς διαφορωτάτας καὶ ἀνεξαρτήτους ἀλλήλων. Ἐντὺ ἢ εἰς «κοινωνικὴν» ἀπόστασιν ὀφειλομένη μόνωσις εἶναι δυνατὸν νὰ ἀρθῇ, διεκδικουμένης τῆς ἀρεσκείας τῆς ὁμοῦ μετ' ἀλλων, συγκεκριμένως μετ' ἐκείνων, πρὸς οὓς συνδέουν ἡμῶς τὰ αὐτὰ τυπικὰ γνωρίσματα (γνωρίσματα π. χ. ταξικὰ), ἢ εἰς ψυχικὴν ἀπόστασιν ὀφειλομένη μόνωσις προὔποθέτει, ἵνα ἀρθῇ καὶ ὑπερνικηθῇ, ὁδόν, τὴν ὅποian οὐδεὶς ἄλλος εἶναι δυνατὸν νὰ πορευθῇ.

Ὁμιλοῦν συνήθως — τοῦτο πράττει αὐτὸς ὁ Georg Simmel¹⁾, ὁ ἀρεσκόμενος ἐν ταύτοις εἰς τὴν σύλληψιν καὶ ἀπόδοσιν καὶ τῶν λεπτοτάτων ἀποχρώσεων τοῦ ἀντικειμένου, περὶ τὸ ὅποιον ἀσχολεῖται,²⁾

1) Georg Simmel, Soziologie, 7η ἔκδοσις, 1931, σελ. 155 καὶ 171.

2) Ὁ πλοῦτος τῶν λεπτοτάτων ἀποχρώσεων («der subtilsten und feinsten Nuancierungen») εἶναι τασθεὶς εἰς τὴν «Κοινωνιολογίαν» τοῦ Georg Simmel, ὡστε ὁ συνεχιστὴς τοῦ ἔργου του Leopold von Wiese, θεωρεῖ — διὰ λόγους, τοῖς ὁποίοις δὲν δυνάμεθα ν' ἀναφέρωμεν ἐντεῦθεν — τὸν ἐν λόγῳ πλοῦτον ὡς ἓν τῶν μειονεκτιμώτεων τῶν κοινωνιολογικῶν ἐργασιῶν τοῦ Simmel. Ἠρβλ. Leopold von Wiese, Soziologie Geschichte und Hauptprobleme (Sammlung Göschen), 12α ἔκδοσις, 1931, σ. 115 - 120.

περὶ τοῦ προβλήματος τῆς (ψυχικῆς) μονώσεως τοῦ ἀνθρώπου, ὡσὰν νὰ ἦσαν τόσον ἀσήμαντοι αἱ μεταξὺ τῶν εἰδῶν τῆς μονώσεως διαφοραί, ὥστε νὰ ἐπιτρέπεται νὰ πραγματευθῇ τις περὶ αὐτῆς γενικῶς. Αἱ μεγάλοι μεταξὺ τῶν διαφόρων ψυχικῶν μονώσεων ὁμοιότητες πρόπει, ἀντὶ νὰ μᾶς παρασύρουν εἰς τὸ νὰ συγχέωμεν ταύτας πρὸς ἀλλήλας, νὰ μᾶς ὠθοῦν τούναντίον εἰς τὸ ν' ἀναζητήσωμεν τὰς ὑπαρχούσας μεταξὺ τῶν διαφορᾶς. Διότι αἱ διαφοραὶ τῶν εἶναι σπουδαιότεραι τῶν ὁμοιοτήτων τῶν. Πᾶσαι αἱ ἐν λόγῳ μονώσεις σημαίνουν μεγάλην ἀπόστασιν ὑφισταμένην μεταξὺ ἐνὸς Ἐγὼ καὶ ἐνὸς Σὺ, ἀλλ' ἢ ἀποστάσις αὕτη οὔτε τοῦ αὐτοῦ εἶδους εἶναι πάντοτε, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, οὔτε τὸ αὐτὸ πάντοτε σημαίνει διὰ τὴν ὑπαρξίν μας. Ἡ ἄρσις τῆς ἐνῶ ἔλευθερώνει ἄλλοτε καὶ ἀπὸ ἡμᾶς, τὸ ὁποῖον ἔχομεν κοινὸν μετὰ τῶν ζῴων καὶ ἀποτελεῖ γεγονὸς κείμενον κάτω τοῦ λόγου, οὐδὲν πλεόν σημαῖνον τῆς ἱκανοποιήσεως τῆς δίψης ἢ τῆς πείνης μας, — ἄλλοτε λυτρώνει ἐκεῖνο ἀκριβῶς τὸ μέρος μας, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὴν ἐστίαν τῆς ἀτομικότητός μας, τὸν καθαρὸν καὶ ἀγνὸν ἑαυτὸν μας,¹⁾ φέρουσα σὺτὸν εἰς ἐπικοινωνίαν πρὸς τι «Σὺ», τὸ ὁποῖον δύναται νὰ εἶναι αὐτὸς ὁ Θεός. Ἡ λύτρωσις αὕτη ἀποτελεῖ «θαῦμα» καὶ ἔχει τὴν σημασίαν «θαύματος» διὰ τὴν ζωὴν μας. Εἰς τὴν σειρὰν αὐτῶν τῶν θαυμάτων ἀνήκουν πᾶσαι αἱ πρὸ τῆς Δαμασκοῦ συναντήσεις. Ἡ ψυχικὴ εὐδαιμονία τοῦ ὑπ' αὐτῶν ἀπολυτρουμένου εἶναι ἄφατος. Τὸν θέλοντα ν' ἀκούσῃ κραυγᾶς τινος πηγαζούσας ἐξ αὐτῆς παραπέμπομεν εἰς τὸ περίφημον «Mémorial» τοῦ P a s c a l τῆς νυκτὸς τῆς 23 Νοεμβρίου τοῦ σωτηρίου ἔτους 1654.²⁾ Ἡ διὰ παρομοίου θαύματος δυναμένη νὰ ἀρθῇ μόνωσις ἐνδιαφέρει ἡμᾶς ἐνταῦθα. Διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοιούτου θαύματος ἀγωνίζεται ὁ ἐνδιαφέρων ἡμᾶς Μόνος. Ἡ τάσις του εἶναι τάσις πρὸς τὸ ἀπόλυτον, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ εἰμὴ μόνον ἐν τῷ πλαισίῳ αὐτῆς τῆς καθημερινῆς ζωῆς, διὰ τῶν τύπων καὶ τῶν κινήσεών της. Τινὰς ἐκ τῶν τύπων τούτων καὶ

1) Πρὸβλ. εἰς K a r l J a s p e r s, Philosophie, Βος τόμος: Existenzerhellung, 1932, σελ. 51 καὶ ἐπ. ὁλόκληρον τὸ θαυμάσιον περὶ «ἐπικοινωνίας» (Kommunikation) κεφάλαιον.

2) Τοῦτο εὐρίσκεται συνήθως ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐκδόσεων τῶν «Στοχασμῶν» τοῦ P a s c a l.

κινήσεων—φαινομένων «κοινωνικῶν», ὅπως πᾶν τὸ καθήμερινόν, —θὰ προσπαθήσωμεν νὰ συλλάβωμεν καὶ ν' ἀποδώσωμεν κατωτέρω. Ἐν ὅλῳ λόγῳ τύποι καὶ κινήσεις προσδιορίζονται ἀπὸ ἔξωκοινωνικοῦς παράγοντας καὶ ἂν κατευθύνονται πρὸς τὸ κατ' ἔξοχὴν ἔξωκοινωνικὸν θαῦμα, δὲν ἐνδιαφέρουν διὰ τοῦτο ὀλιγώτερον τὸν ἐπιστήμονα κοινωνιολόγον. Ἡ σφαῖρα τοῦ «κοινωνικοῦ» δὲν εἶναι ἀνεξάρτητος τῆς σφαίρας τοῦ «ἔξωκοινωνικοῦ» — τονίζουσιν μὲ διαμύθους διατυπώσεις ὁ (George Simmel¹⁾ καὶ ὁ Παν. Κανελλόπουλος.²⁾ Ἐν ὅλῳ σφαῖρα εἶναι κατασκευάσματα τῆς ἀραιομετρικῆς σκέψεως. Εἰς τὴν πραγματικότητα καὶ τὴν ζωὴν τὰ περιεχόμενά των συζῶν, αἱ χρωματισμοὶ των ἀντιμιγνύονται, ὁ θέλων δὲ νὰ συλλιθῆ ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον τὸ χροῖμα τοῦ κοινωνικοῦ θὰ συλλιθῆ καὶ ἐξόν πρὸς τὴν ζωὴν.

Ἡρὸν ἢ ὅμως εἰσέλθωμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς κυρίας ἐνδιαφερομένης ἡμῶς μονώσεως καὶ διὰ νὰ τονίσωμεν ἀκριβῶς τὰ ἰδιόζοντα εἰς αὐτὴν γνωρίσματα, ὡς καὶ τὸ νόημά της, δὲν θεωροῦμεν ἄσκοπον νὰ ρίψωμεν βλέμμα τι — ἔστω καὶ ταχὺ — ἐπὶ ἄλλων τινῶν ψυχικῶν μονώσεων.

Καὶ ἐπ' αὐτῆς ἔτι τῆς ἐν τῷ χώρῳ ψυχικῆς ἀποστασίας δύναται νὰ στηριχθῆ ψυχικὴ μόνωσις. Ὁ ἐν τῷ χώρῳ μακριὰν τῶν ἄλλων κύρσοσκόμος ἀγωνιᾷ ἐν τῇ ἐρημίᾳ του, αἰσθάνεται δὲ τὴν ἀνίγκην τῆς προσεγγίσεως τούτων καὶ τῆς μετ' αὐτῶν ψυχικῆς ἐπικοινωνίας. Τὴν ἐν λόγῳ ἀγωνίαν γνωρίζουν καὶ ἄλλοι. Ὁ Oswald Spengler εἰς ἓνα τῶν μεγαλειωδέστερων δραματισμῶν του, (αἱ ἄποια συνιστοῦν τὸ σπουδαιότερον θέλημα τῆς περιφήμου βιβλίου του «Der Untergang des Abendlandes»), συνδέει ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ὀνομαζέται ἀρχέγονον αἰσθημα (Urgesühl) τῆς ἀγωνίας τῆς μονώσεως καὶ τὴν ἀνίγκην τῆς διὰ τῶν αἰσθημάτων βεβαιώσεως περὶ τῆς ἐν τῷ χώρῳ γειτονίας τοῦ ἄλλου πρὸς πᾶσαν ἀφύπνισιν, ἐπομένως δὲ πρὸς αὐτὴν ταύτην τὴν

1) G. Simmel, ἐντ' ἀνοικτ. σελ. 26.

2) Ἡβλ. κυρίως Π. Κανελλόπουλος, Ὁ Ἄσθροπος καὶ ἡ Κοινωνία, σ. 168 καὶ ἐπ., Ἱστορία καὶ Ἡρώδης, σελ. 130 καὶ ἑα.

ὑπαρξιν παντὸς ζῴου, ἐφ' ὅσον ζῶον εἶναι, κατ' αὐτόν, πᾶν ὄν ἀφυπνισθῆν, εὐρισκόμενον ἐν ἐγρηγόρσει.¹⁾ Γεγονὸς εἶναι πάντως, ὅτι ζῶα πεπροικισμένα μὲ τὸ ἐνστικτον τῆς κοινωνικότητος—ὡς εἶναι ὁ χιμπατζῆς ἢ οἱ νοτιοαμερικανικοὶ βόες—ἀπομακρυνόμενα τῆς ἀγέλης των προσπαθοῦν δι' ὄλων των τῶν δυνάμεων νὰ ἐπιστρέψουν εἰς αὐτήν.²⁾ Ὁ Galton παρατήρησεν, ὅτι, ὁσάκις ἐπιτύχη τοῦτο νοτιοαμερικανικὸς βοῦς, «βυθίζεται εἰς τὸ μέσον τῆς ἀγέλης καὶ διαποιεῖται ὀλόκληρον τὸ σῶμά του διὰ τῆς ἀπολαύσεως τῆς στενωτάτης ἐπαφῆς». ³⁾ Θὰ ἔλεγέ τις, ὅτι ζητεῖ δι' ὄλων του τῶν αἰσθήσεων, δι' ὀλοκλήρου τῆς ὄντοότητός του νὰ βεβαιωθῇ περὶ τῆς ἄρσεως τῆς ἀπομονούσης αὐτὸν ἀπὸ τῆς ὁμάδος του φυσικῆς ἀποστάσεως.— Πρὸς τὴν μόνωσιν τὴν στηριζομένην ἐπὶ ἀποστάσεως, ὡς ἡ τελευταία αὕτη, ὁμοιάζει καὶ ἡ μόνωσις τοῦ ἀνθρώπου ἐκεῖνου, ὁ ὁποῖος εὐρίσκεται μὲν ἐν τῷ χώρῳ πλησίον ἄλλου ἢ ἄλλων, ἀλλ', — ὡς ἐὰν ἐχώριζεν αὐτὸν ἀπὸ τοὺς ἄλλους μεγάλη φυσικὴ ἀπόστασις,—οὐδεμίαν ἔχει μετ' αὐτῶν ἐπικοινωνίαν. Ὁ ταξειδιώτης π. χ. ὁ καθήμενος ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ ὀχήματος, ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ διαμερίσματος ἢ καὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ καθίσματος μετ' ἄλλων συνταξειδιωτῶν του, ἐφ' ὅσον δὲν εὔρε μεταξὺ αὐτῶν συνομιλητήν, πλήττει πολλάκις καὶ ἀγωνιᾷ ἐκ μονώσεως, ὡς ἐὰν εὐρίσκετο μακρὰν αὐτῶν ἐν τῷ χώρῳ. Αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην νὰ ἐπικοινωνήσῃ μετ' αὐτῶν, ἔστω καὶ διὰ τῆς πλέον ἀσημάντου συνομιλίας. Καὶ αὕτη ἀκόμη δύναται νὰ ἄρῃ τὴν μόνωσίν του. Καὶ ἡ πλέον ἐπιπολαία ἐπαφὴ τοῦ ἄλλου δύναται νὰ τὸν ἀπαλλάξῃ τῶν δυσαρέστων συναισθημάτων του. Τὰ γεγονότα, εἰς τὰ ὁποῖα ὀφείλεται τοιαύτη τις ἀπαλλαγὴ, ὡς καὶ ἡ ἐπιτυγχανομένη διὰ τῆς ἐν τῷ χώρῳ προσεγγίσεως τοῦ φυσικῶς μόνου πρὸς ἄλλον τινὰ «ἀνακούφισις», οὐδεμίαν ἔχουν σχέσιν πρὸς τὸ «θαῦμα», διὰ τοῦ ὁποῖου λυτροῦται ὁ κυρίως ἐνδιαφέρων ἡμᾶς Μόνος. Τοῦτο δὲν δύναται νὰ δαμασθῇ ὑπὸ τοῦ λόγου, δὲν δύναται δηλαδὴ νὰ ἀναλυθῇ καὶ ἐρμηνευθῇ, ὅπως ἐρμηνεύονται ἐκεῖνα τὰ ἐν τῇ κοινωνικῇ ζωῇ σημειούμενα γεγονότα, εἰς τὴν ὑπαρξιν τῶν ὁποίων τὰ ἀπολύτως ἀτομικὰ στοιχεῖα κα-

1) Oswald Spengler, Der Untergang des Abendlandes, Τόμ. Β', 1922, σελ. 158.

2) Alfred Vierkandt, Gesellschaftslehre, σελ. 183 καὶ ἐπ.

3) Alfred Vierkandt, ἐνθ. ἄνωτ. σελ. 184.

τέχουν θέσιν μικρῆς σημασίας. Ὅπου τὰ τελευταῖα ταῦτα ἐπικρατοῦν, ἐκεῖ εὐρισκόμεθα πρὸ μυστηρίου, τὸ ὁποῖον ὁ λόγος δὲν δύναται νὰ διαλύσῃ καὶ ἀναλύσῃ. Ἐπικρατοῦν δὲ τὰ ἀπολύτως ἀτομικὰ στοιχεῖα εἰς τὰς πράξεις, τὰς ὁποίας ἐνεργεῖ, καὶ εἰς τὰς σχέσεις, εἰς τὰς ὁποίας εἰσέρχεται ὁ ἀνθρώπος ὄχι ὡς τμημα μόνον τῆς φύσεως ἢ τῆς κοινωνίας, ἀλλὰ μὲ ἀλόκληρον τὴν ψυχὴν του, μὲ ἀλόκληρον τὴν ὑπαρξίν του, μὲ ἀλόκληρον τὸν ἑαυτὸν του. Μόνον εἰς τοιαύτας περιπτώσεις γεννᾶται τὸ «θαῦμα». Διὰ τοῦτο καὶ ὁ κυρίως ἐνδιαφερόμενος ἡμῶς Μόνος πρέπει νὰ ἐπιχειρήσῃ τὸν πρὸς ἐπίτευξιν θαύματος ἀγῶνά του ὀπλισμένως μὲ ἀλόκληρον τὸν ἑαυτὸν του. Τοιοῦτος ὁμοῦ ὀπλισμὸς εἶναι περιττὸς εἰς τὸν ζητοῦντα ν' ἀπαιλλαγῇ ἀπὸ τὰς δύο μονώσεις, τὰς ὁποίας ἐγνωρίσαμεν ἀνωτέρω. Ἀπὸ τὰς μονώσεις ταύτας δύναται ν' ἀπαιλλαγῇ καὶ ἂν προστρέξῃ ὀπλῶς εἰς τὸν ἄλλον καὶ δεχθῇ παρ' αὐτοῦ κατὰ τὸ τόσον κενόν, ὅσον ξηραὶ φρούρια ἐθιμοτυπίας, εἰς τὰς ὁποίας δὲν ἐζητήθη νὰ προσδοθῇ νόημά τι πλεον τοῦ τυπικοῦ νόηματος, τὸ ὁποῖον ἀμέσως προσιπτεῖ εἰς τὰ βλέμματά μας. Ἡ ἐπὶ παρομοίων φρούριων σφραγὶς τῆς ἀπολύτου ἀτομικότητος τοῦ ὁμιλοῦντος δὲν θὰ εἶχεν ἀξίαν εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν. Καὶ ἄνευ τοιαύτης τινὸς σφραγίδος αἴρεται ἡ μόνωσις. Πρὸς ταῦτα ἀρκοῦν ὀφρισμένα ψυχολογικὰ ἰδιότητες (ὡς αἱ καθιστῶσαι τινὰ Σύ, 1) τυπικὰ τινὰ στοιχεῖα. Οὔτε ὅμως αἱ πρῶται οὔτε τὰ δεύτερα ἀποτελοῦν—ὡς τὸ ἀπολύτως ἀτομικὸν—ἀποκλειστικὸν κτῆμα ἑνὸς καὶ μόνου προσώπου. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ δύναμις πρὸς ἄρσιν τῶν ἐν λόγῳ μονώσεων ὀφρισμένου τινὸς Ἐγὼ εἰς συγκεκριμένην περίπτωσιν, δὲν ἀνήκει εἰς ἓν καὶ μόνον Σύ.

Ὑπάρχει ὅμως μόνωσις—(καὶ πρὸ αὐτῆς ἀκριβῶς ἐνδιαφερόμεθα πρὸ πάντων εἰς τὴν παροῦσαν μελέτην)—, τὴν ὁποίαν δὲν δύναται νὰ ἄρῃ οἰοσδήποτε, ἀλλ' εἰς καὶ μόνον: ὁ Ἐἶς, 2) τὸν ὁποῖον καλεῖ ἡ ψυχὴ μας. Αὐτὸς καὶ μόνον αὐτὸς δύναται νὰ μᾶς λυτρώσῃ ἀπὸ

1) Περὶ αὐτῶν πρβλ. κατωτέρω.

2) Πρὸς εὐκολίαν καὶ τοῦ συγγραφέως καὶ τοῦ ἀναγνώστητος θέλω ὀνομαζομεν τὸν μὲν ὑπαφένοντα ἐκ τῆς ἐνδιαφερομένης ἡμῶς μονώσεως Μόνον, τὸν δὲ δυνάμενον νὰ λυτρώσῃ αὐτὸν *Ἐν ἄ*.

τὴν ψυχικὴν ἐρημίαν μας, ἐφ' ὅσον αὕτη οὐδὲν ἕτερον σημαίνει εἰμὴ ὅτι ὁ Εἷς αὐτὸς εἶναι μακράν μας. Μακράν μας διότι ματαίως τὸν ζητοῦμεν ἢ διότι τὸν εὗρομεν ἤδη, ἀλλὰ μεγάλη ἀπόστασις μᾶς χωρίζει ἀπ' αὐτοῦ· εἴτε διότι ἡμεῖς δὲν ἔχομεν τὰς δυνάμεις νὰ τὸν πλησιάσωμεν ἢ νὰ τὸν φέρωμεν πλησίον μας, εἴτε διότι αὐτὸς μᾶς ἀπωθεῖ, δὲν δύναται ἢ δὲν θέλει νὰ ἔλθῃ πρὸς ἡμᾶς.¹⁾—Ἡ ἀπάντησις οἰουδήποτε ἄλλου, οἰουδήποτε τρίτου, εἰς τὴν κλίσιν μας πρὸς τὸν Ἐνα, ἀντὶ νὰ μᾶς ἀνακουφίσῃ, κάμνει ὀδυνηροτέραν τὴν συναίσθησιν τῆς μονώσεώς μας.—Διατὶ ν' ἀπαντᾷ ἄλλος ἀντ' αὐτοῦ; Διατὶ εἰς τὴν ἀπάντησιν, ἢ ὅποια μᾶς ἐδόθη, νὰ μὴ εὗρισκωμεν τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα, τὰ ὅποια καθιστοῦν πᾶσαν πρᾶξιν τοῦ Ἐνὸς μοναδικὴν καὶ ἀναντικατάστατον;—Διότι τὸν Ἐνα οὐδεὶς δύναται ν' ἀναπληρώσῃ, οὐδεὶς ν' ἀντικαταστήσῃ. Ἐκεῖνο, τὸ ὅποῖον βλέπομεν εἰς αὐτὸν δὲν εἶναι ἀπλῶς σπάγιον, δυσεύρετον ἢ καὶ ἐκ συμπτώσεως μοναδικόν; λόγῳ αὐτῆς ταύτης τῆς φύσεώς του οὐδέποτε καὶ οὐδαμοῦ εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ συναντήσωμεν εἰς ἄλλον. Ποῦ ἔγκειται, ἀπὸ τί συνίσταται δὲν δυνάμεθα νὰ ὀρίσωμεν. Ἐκφεύγει τοῦ λόγου, ὅπως καὶ παντὸς τύπου. Εἶναι τὸ δι' ἡμᾶς ἀπολύτως ἀτομικὸν ὀρισμένου τινὸς Σύ, —εἶναι τὰ ἀπολύτως ἀτομικὰ στοιχεῖα — (στοιχεῖα, τῶν ὁποίων ἢ ἐκάστοτε ἐν τῇ συνειδήσει ἡμῶν ἐμφάνισις ἀποτελεῖ καὶ νέαν των δημιουργίαν²⁾)—τῆς παραστάσεώς μας περὶ τοῦ «Σὺ» τούτου, στοιχεῖα, τὰ ὅποια μυστηριώδεις ἄλογοι δεσμοὶ συνδέουν πρὸς αὐτὰ τὰ βάθη τῆς ψυχῆς μας, τῆς καρδίας μας. Πᾶσαν «εἰκόνα»,³⁾ τὴν ὁποίαν ἐσχηματίσαμεν περὶ

1) Ὁ K. Jaspers (ἐνθ. ἄνωτ. σελ. 80—81) ὁμιλεῖ—διατυποῦμεν δὲ τὰ ὑπ' αὐτοῦ λεγόμενα μὲ τὴν ἰδιὴν μας ὀρολογίαν—καὶ περὶ τῆς μονώσεως ἐκεῖνου, ὁ ὁποῖος ἐπιζῆ πάντων τῶν προσώπων, ἕκαστον τῶν ὁποίων εἶναι δι' αὐτὸν. Εἷς καὶ μετὰ τῶν ὁποίων συνεδέθη ψυχικῶς. Εἰς τὰ χεῖλη τοῦ ἐν λόγῳ Μόνου δὲν συναντῶμεν τὸ «ἴσως ποτὲ» τοῦ ζητοῦντος τὸν Ἐνα ἢ τοῦ εὐρόντος αὐτόν, μὴ λυτρωθέντος ὅμως ἔτι ἀπὸ τὴν μόνωσίν του.—ἀλλὰ τὸ «ὄχι πλέον».

2) Περὶ τῆς φύσεως αὐτῶν πρβλ. ὀλόκληρον τὴν εἰς τὴν σελ. 171, σημείωσιν 1 βιβλιογραφίαν, κυρίως δὲ Pan. Kanellopoulos, Das Individuum als Grenze des Sozialen und der Erkenntnis.

3) Λεπταὶ παρατηρήσεις περὶ τῆς εἰκόνας ταύτης παρὰ G. Simmel ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 24—25.

ἄλλου τινός, συνιστοῦν βεβαίως—κατὰ διαφόρους ἀναλογίας—καὶ ἀπολύτως ἀτομικὰ στοιχεῖα. Συνήθως ὅμως ἰστιάμεθα ἔναντι αὐτῶν ψυχροί. Τὸ ἀπολύτως ἀτομικόν, τὸ ὁποῖον βλέπομεν εἰς τὸν ἄλλον, δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει, δὲν μᾶς συγκινεῖ, εἶναι ξένον πρὸς ἡμᾶς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἢ, ἂν τοῦτο δὲν συμβαίνει, τὸ ἐνδιαφέρον μας εἶναι ἐπιπόλαιον, ἢ συγκίνησις μας ἐπιφανειακὴ καὶ παροδική, δὲν ἔχομεν βιβεῖται ψυχικὴν ἀνάγκην αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ φραγὸς τοῦ δὲν εἶναι ἀναντικατάστατος δι' ἡμᾶς, — ὅπως μᾶς συμβαίνει διὰ τὰ ὀλίγα ἐκεῖνα πρόσωπα, ἕκαστον τῶν ὁποίων εἶναι δι' ἡμᾶς εἷς. Τὰ ἀπολύτως ἀτομικὰ στοιχεῖα τοῦ Ἐνός, ἀναποσπιάτως συμπλεγμένα μετὰ τῶν λοιπῶν τοῦ ψυχοφυσικῶν καὶ τυπικῶν στοιχείων, προσδίδουν καὶ εἰς αὐτὰ τὴν μοναδικότητα καὶ τὴν ἀξίαν των. Τὸν "Ἐνα οὐδεὶς δύναται ν' ἀναπληρώσῃ, διότι οὐδεὶς ἔχει τι κοινὸν μετ' αὐτοῦ. Πᾶς τις πλὴν αὐτοῦ στερεῖται τελείως τῶν στοιχείων τοῦ Ἐνός, ἐφ' ἧσον δὲν εἶναι δυνατόν παρὰ νὰ στερῆται τῆς οὐσίας ἀκριβῶς ἐκείνης, δι' ἣν καθίστανται ταῦτα στοιχεῖα τοῦ Ἐνός: τοῦ ἀπολύτως δηλαδὴ ἀτομικοῦ, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀρρήκτως συνδεδεμένον πρὸς ἓν καὶ μόνον πρόσωπον.

"Ἢ μητρικὴ 1) ἢ πατρικὴ ἀγάπη, ὁ ἔρως, 2) ἢ φιλία, τὸ συναίσθημα τοῦ μαθητοῦ διὰ τὸν διδασκαλόν, τοῦ ὁπαδοῦ διὰ τὸν προσητήτην, τοῦ πιστοῦ διὰ τὸν Θεὸν μᾶς ἀποκαλύπτουν τὸν "Ἐνα, τοῦ ὁποίου ἡ ψυχὴ μας ἔχει ἀνάγκην. Ἢ μετ' αὐτοῦ ψυχικὴ ἐπικοινωνία μᾶς εἶναι ἀπευραϊότητος. Διὰ νὰ μὴ ὑποτρέψωμεν ἐκ μονώσεως ἔχομεν ἀνάγκην τῆς

1) Δὲν ἔχοι ν' ἀναφέρωι σπαιρικεικώτερον παραδειγμα Μόνου, διὰ τὸν ὁποῖον εἷς εἶναι τὸ τέκνον του, ἀπὸ τὴν Madame de Sévigné, τὴν ὁποίαν θὰ ἠδύνατο νὰ λυτρώσῃ ἀπὸ τὴν μοναξίαν της μόνον ἡ κόρη της Madame de Grignan. Ἀξίαν δὲν ἔχουν αἱ "Ἐπιστολαὶ" της ἀλλὸς διότι ἀποτελοῦν τὸν «πιστότερον καὶ τερατιώτερον καθρόπτην της (γαλλικῆς) κοινωνίας τοῦ XVII αἰῶνος» (Daniel Mornet, Histoire de la Littérature et de la Pensée Française, σ. 96), ἀλλὰ καὶ διότι εἰκοσέζων ἑποχῶς ἔνα τῶν τραγικωτέρων ἀγόνων τῆς Μητρῶς.

2) Ὡραίαν προσκλήθειαν περιγραφῆς τῆς μονηριώδους διαδικασίας, διὰ τῆς ὁποίας ὁ ἔρως μεταβάλλει τὸν ἀντικειμενικὸν δι' ἡμᾶς ἄλλον εἰς ἀναντικατάστατον "Ἐνα, ἐπεχείρησεν ὁ Steinhilber εἰς τὰ βιβλίον του «De l'Amour». Ἢ ἐν αὐτῷ θεωρία της «crystallisation» ἀποτελεῖ μίαν τῶν θεμελιωδῶν θεωριῶν τῆς συγχρόνου γαλλικῆς ψυχολογίας. Περὶ. Gustave Dumais, Traité de Psychologie, Τόμος Β', 1921, σελ. 239 καὶ 131.

βεβαιότητος, ὅτι αὐτὸς εἶναι μεθ' ἡμῶν. «Μεθ' ἡμῶν» ὄχι διότι εὐρίσκειται φυσικῶς ἢ κοινωνικῶς πλησίον μας. Πρέπει νὰ προσέχωμεν νὰ μὴ συγχέωμεν τὰς κοινωνικάς, φυσικάς ἢ καὶ ἄλλας ἀποστάσεις πρὸς τὴν ψυχικὴν ἐκείνην ἀπόστασιν, τὴν ὁποίαν αἴρει ἡ συναίσθησις, ὅτι ὁ Εἷς εἶναι μεθ' ἡμῶν. Ἀπὸ τῆς συγχίσεως ταύτης μᾶς ἀποτρέπουν καὶ οἱ χαρακτηριστικοὶ λόγοι τῆς ἐρωτευμένης: 1) «Μὴ μὲ καλωσορίζεις, ἀγαπημένε μου, ὅταν ἔρχομαι, καὶ μὴ μὲ ἀποχαιρετᾷς, ὅταν φεύγω, διότι οὐδέποτε ἔρχομαι, ὅταν ἔρχομαι, καὶ οὐδέποτε φεύγω, ὅταν φεύγω». Ἡ ἄρσις τῶν ἐν τῷ χώρῳ ἢ καὶ τῶν ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς κλίμακος ἀποστάσεων ἢ ἀκόμη καὶ ὠρισμένων ψυχικῶν ἀποστάσεων, διαφόρων τῆς κυρίως ἐνδιαφερούσης ἡμᾶς, φέρει πλησίον ἀλλήλων μέρη τινὰ προσώπων, ὡς εἶναι τὸ σωματικόν, τὸ κοινωνικὸν ἢ καὶ τὸ ψυχικὸν περίβλημα, ὅπισθεν τοῦ ὁποίου ζῆ ἢ βαθυτέρα ἐκείνη σφαιρὰ μας, ἢ ὁποία ἀποτελεῖ ἀκριβῶς τὸν ἑαυτόν μας. 2) Τὸ σῶμά μας, τὴν ἐπιδεξιότητα τῶν χειρῶν μας, τὴν καλλονὴν μας, τὴν ἰδιότητά μας ὡς μελῶν κοινωνικῆς τινος ομάδος, τὴν μνήμην μας ἢ τὴν εὐφυΐαν μας δυνάμεθα νὰ ἴδωμεν καθ' ὠρισμένας στιγμὰς ὡς κατὰ ἐκτὸς τοῦ ἑαυτοῦ μας, ξένον πρὸς τὸν ἑαυτόν μας. Ταῦτα δυνάμεθα πολλάκις νὰ μισήσωμεν. 3) Τὸ «Ἐγὼ» τοῦ P a s c a l, ὅταν λέγει, ὅτι «τὸ Ἐγὼ εἶναι

1) K. J a s p e r s, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 71.

2) Ἐκ τῆς πλουσίας ἐπὶ τοῦ ζητήματος βιβλιογραφίας ἴδε T h e o d o r L i t t, Individuum und Gemeinschaft, Γ' ἔκδοσις, 1926, σελ. 203 καὶ ἐπ., ὅπου ὄχι μόνον δίδεται περίληψις τῆς κρατούσης περὶ τῆς ἐν λόγῳ σφαιρᾶς θεωρίας, ἀλλὰ καὶ ἀπορρίπτεται αὕτη καὶ ὡς προῖον ἀντικειμενικεύσεως σκέψεως (objektivierendes Denken), — τὴν ὁποίαν ὁ L i t t ὡς φαινομενολόγος ἀποκρούει—καὶ ὡς στηριζομένη ἐπὶ ἐξωθεωρητικῶν ἀναγκῶν. Ἡμεῖς ἀσπάζομεθα τὴν οὕτω ἀπορριπτομένην θεωρίαν καὶ διότι χρησιμοποιοῦμεν τὴν ἀντικειμενικεύουσαν σκέψιν καὶ διότι θεωροῦμεν τὸν χωρισμὸν τοῦ θεωρητικοῦ ἀπὸ τοῦ μὴ θεωρητικοῦ ἀνθρώπου ὄχι μόνον ἀδύνατον, ἀλλὰ καὶ ἄσκοπον καὶ ἀνωφελῆ. Πέραν τῆς «ζωῆς», τῶν «βιωμάτων» (Erllebnisse), τὰ ὁποία προστατεύει ἡ φαινομενολογικὴ σκέψις τοῦ L i t t, ὑπάρχει καὶ ἄλλη Ζωὴ περισσότερον ἀξία τοῦ σεβασμοῦ μας, τὴν ὁποίαν τόσον ἡ ἀντικειμενικεύουσα σκέψις, ὅσον καὶ ἡ μὴ καθαρῶς καὶ ξηρῶς θεωρητικὴ τοιαύτη γνωρίζουν καλῶς νὰ ὑπηρετοῦν.

3) Χαρακτηριστικὴν ἔκρηξιν μίσους ἐναντίον παντός, τὸ ὅποion κείται ἐκτὸς τοῦ καθαρῶν ἑαυτοῦ μας, ἀπαντῶμεν εἰς τὸν «Σταθμὸν» τοῦ P a s c a l.

μισητόν», εἶναι τὸ μέρος μας ἐκεῖνο, εἰς τὸ ὁποῖον ταῦτα ἀνήκουν.¹⁾ Πέραν ὅμως τούτου ὑπάρχομεν ἡμεῖς αὐτοί, — ὁ ἑαυτός μας, — ἡ ἐστία τῆς ἀπολύτου ἀτομικότητός μας, — ἡ πηγὴ, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν πηγάζουν τὰ ἀπολύτως ἀτομικὰ νοήματα τῆς συνειδήσεως καὶ τῶν πράξεών μας, — ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον θὰ ἠδυναίμεθα νὰ ἀνομιάζομεν ἀπολύτως ἀτομικὸν Ἔγώ μας. Τὸ μέρος μας αὐτὸ μένει συνήθως μακριὰν τῶν ἄλλων. Τὰ ξένα πρὸς αὐτὸ στοιχεῖα μας βλέπουν συνήθως εἰς ἡμᾶς καὶ μόνον δι' αὐτὰ ἐνδιαφέρονται συνήθως οἱ ἄλλοι. Ἡ σύλληψις τοῦ ἀπολύτως ἀτομικοῦ μας παρουσιάζει διὰ τοὺς ἕναντι ἡμῶν ἰσχυμένους δυσπερβλήτους δυσχερείας, εἶναι δὲ καὶ ἀσκαπὸς διὰ τὸ μεγαλύτερον τμήμα τῶν μετὰ τῶν ἄλλων σχέσεών μας. Ἐκείνη μετὰ ἀνθρώπων σχέσις δὲν στηρίζεται μόνον ἐπὶ ἀμοιβαίας των περὶ ἀλλήλων γνώσεως, ἀλλ' ὡς παρατηρεῖ ὁ *Georg Simmel*,²⁾ καὶ ἐπὶ ἀμοιβαίας των περὶ ἀλλήλων ἀγνοίας. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν καθημερινῶν μας πρὸς τοὺς ἄλλους σχέσεων βασίζεται εἰς ἀγνοίαν τῆς ἀπολύτου ἀτομικότητος ἐκείνων, πρὸς οὓς ἐρχόμεθα εἰς ἐπαφήν. Ἡ συνείδησις τῆς μοιραίας αὐτῆς ἀδυναμίας πολλαπλασιάζει τὸν πόνον τοῦ ὑποφέροντος ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς του μονώσεως. — Πρὸς τί τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἄλλων δι' ὁρισμένα π. χ. γεγονότα τῆς ζωῆς του, διὰ τὴν σωματικὴν ὑγείαν του, διὰ τὴν θέσιν του ἐντὸς τῆς κοινωνίας, — πρὸς τί ὁ θαυμασμός των διὰ τὰς γνώσεις, διὰ τὰ κοσμηματικά του, τὴν περιβολὴν του ἢ τὸ πνεῦμά του³⁾ — πρὸς τί ἀκόμη ὁρισμένη τις ἀγίαση

Κα ν ε λ λ ο π ο ὕ λ ο υ (εἰς περιοδικὸν *Νέα Ζωή*, ἔτος Α', τεύχος 4, σελ. 17)
 «Λέν εἶμαι (φιλιάνθρωπος)!» χροιαγιάζει ἐν τῶν ἀρμυράκων τοῦ ἐν λόγῳ ἔργου (ὁ Νέος). «Ὅχι! Λέν εἶμαι! Μισῶ τὸν κόσμον! Γι' αὐτὸ καὶ δίνω... δίνω ὅλωνῶν ὅσα ἀνομιάζονται δικὰ μου! Δὲ θέλω νὰ ἀνομιάζονται δικὰ μου! Δὲ θέλω τίποτα δικὸν μου! Δὲ θέλω νάχουν τὴ σφραγίδα μου καὶ τ' ὄνομά μου πράγματα ἄσχετα μὲ μένα... ἄσχετα μὲ τὸν ἑαυτόν μου! Καθὼς βλέπετε δὲν ἔχω οὔτε βαλίτζα... κα' ἄς εἶμαι ταξιδιωτὴς!... Κα' αὐτὰ... κα' αὐτὰ τὰ ρούχα καὶ φορτία, μὲ σφιγγουνε, μὲ τρομανοῦν! Πῶς θάθελα νὰ τὰ ξεσκίσω! Νὰ σκίσω καθενὶ καὶ μὲς ἀνεπάξια!... καὶ μὲς κρόβει! Μὲς κρόβει ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτόν μας!»

1) *Henri Bremond*, *Prière et Poésie*, 2da ἐκδουσις, 1926, σελ. 126.

2) *Georg Simmel*, ἐνθ' ἄνωκ., σελ. 257 - 258.

3) Ὁ ποιητὴς *Walter Calé* (πρβλ. *Nachgelassene Schriften* 1920, σελ. 380 καὶ ἑπ.) ἐσημείωσεν εἰς τὸ ἡμερολόγιόν του λεπτομερῶς παρατη-

των, ὅταν ὁ Μόνος ἔχει τὴν συναίσθησιν, ὅτι οὗτοι δὲν θαυμάζουν, δὲν ἀγαποῦν τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτὸν του, δὲν ἐνδιαφέρονται δι' αὐτόν ;— Ὁ οὕτω παραπονούμενος Μόνος δὲν λαμβάνει ὑπ' ὄψιν, ὅτι καὶ αὐτὸς οὐδὲν βλέπει εἰς τοὺς ἄλλους—ἔφ' ὅσον μεταξὺ τούτων δὲν ὑπάρχει ὁ Εἷς—πέραν ἐκείνου, τὸ ὅποιον καὶ οὗτοι βλέπουν εἰς αὐτόν,—δὲν λαμβάνει ὑπ' ὄψιν, ὅτι δὲν θὰ ἦτο διατεθειμένος, ἀλλ' οὔτε καὶ θὰ ἠδύνατο νὰ προσφέρῃ ὀλόκληρον τὸν ἑαυτὸν του εἰς τοὺς ἐν λόγῳ ἄλλους. Παρομοία προσφορὰ πρὸς ἡμᾶς ἐκ μέρους ἑνὸς ἐκ τῶν πολλῶν, ἐκ μέρους ἑνὸς ἀντικαταστατοῦ δι' ἡμᾶς ἄλλου, καὶ ἂν ἀκόμη τὴν ἀντιληφθῶμεν,—(διότι συνήθως δὲν ἀντιλαμβανόμεθα καὶ αὐτήν)—δὲν ἔχει διὰ τὸν ἑαυτὸν μας ἀξίαν. Δὲν δύναται νὰ μᾶς λυτρώσῃ. Μόνον ἢ θερμότης τῆς προσεγγίσεως τοῦ Ἐνὸς δύναται νὰ διαλύσῃ τὸν παγετὸν τῆς ἐρημίας μας. Ἡ ψυχικὴ προσέγγισις ἄλλων ἀντ' αὐτοῦ, ὅσον καὶ ἂν τείνη πρὸς τοῦτο, στερεῖται τῆς ἐν λόγῳ δυνάμεως.

Μεταξὺ τῶν δύο πόλων τῆς ἀπολύτου μονώσεώς μας καὶ τῆς ἀπολύτου ψυχικῆς μετὰ τοῦ Ἐνὸς ἐνώσεώς μας εἶναι νοητὸν ἀπειρον πλήθος ψυχικῶν ἀποστάσεων. Ἡ μόνωσις εἶναι δυνατὸν νὰ ἀρθῇ καὶ μερικῶς. Ἡ εἰκασία μας π. χ., ὅτι ὁ Εἷς ἤρχισε νὰ μᾶς διακρίνη ἀπὸ τὸ πλήθος τῶν πολλῶν αἴρει τὴν συναίσθησιν τῆς ἀπολύτου μονώσεώς μας, δίδει δὲ πρὸς τούτοις εἰς ἡμᾶς καὶ τὴν ἐλπίδα, ὅτι θὰ μειωθῇ ἔτι πλεον ἢ χωρίζουσα ἡμᾶς ἀπόστασις. Ἡ τελευταία αὕτη μειοῦται ὅταν ἢ ἐν λόγῳ εἰκασία μεταβληθῇ εἰς βεβαιότητα. Ἡ βεβαιότης, ὅτι ὁ Εἷς ἤρχισε ν' ἀποδίδῃ ἀξίαν διὰ τὰς ψυχικὰς του ἀνάγκας εἰς τὸ ἀπολύτως ἀτομικὸν τοῦ προσώπου μου, μειώνει ἔτι μᾶλλον τὴν χωρίζουσάν με ἀπὸ τοῦ Ἐνὸς ἀπόστασιν. Αὕτη καθίσταται—διὰ τοὺς ὀφθαλμούς μου πάντοτε—ἔτι μικροτέρα, ὅταν σχηματισθῇ ἐντός μου ἢ βεβαιότης, ὅτι καὶ ἐγὼ ἀποτελῶ Ἐνα δι' ἐκεῖνον, ὁ ὅποιος εἶναι Εἷς

ρήσις ἀναφερομένης εἰς τὸ πρόβλημα, ἐὰν καὶ κατὰ πόσον πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀληθὴς ἐκδήλωσις τῆς πρὸς ἄλλον τινὰ ἀφοσιώσεώς μας ἐκείνη, ἢ ὅποια προκαλεῖται μόνον μετὰ τὴν ἐξωτερικὴν τοῦ ἄλλου ἐπιτυχίαν, καὶ καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἢ οὕτω πως προκαλουμένη ἀφοσίωσις καὶ πίστις δὲν ἀφορᾷ κατὰ βάθος Αὐτόν, ὁ ὅποιος εἶχε τὴν ἐξωτερικὴν ἐπιτυχίαν, ἀλλὰ τὸ «κοινόν», τὸ ἀκροατήριον π. χ., τὸ ὅποιον τὴν προσέκάλεσε.

δι' ἐμέ. Τοῦτο σημαίνει, ὅτι ὁ τελευταῖος αὐτὸς κατὰρτίζει τὴν ἀπόλυτον ἀτομικότητά μου, ἢ δὲ κατὰρτίζει αὕτη ἔχει τὴν πηγὴν τῆς εἰς τὴν σφαιρῶν του ἐκείνην, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἀναβλύζουν πάντα τὰ ἐν αὐτῷ ἀπολύτως ἀτομικὰ νοήματα, — ἀπὸ τὴν «καρδίαν» του ἢ ἡδυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, χρησιμοποιοῦντες διὰ τὴν ἐν λόγῳ σφαιρῶν τὴν ὀνομασίαν, τὴν ὁποῖαν δίδουν εἰς αὐτὴν ἡ Ἁγία Γραφή καὶ ὁ Λύγουστίνος.¹⁾ Τὴν κατὰρτίζοντα ταύτην κοθαῖμεν ἀπὸ τὸν Ἴνα. Τῆς θερμότητός της ἔχομεν ἀνάγκην. Ὅσον βεβαιότεροι εἴμεθα περὶ αὐτῆς, ὅσον καθαρότερον βλέπομεν αὐτὴν ἐκδηλουμένην, ὅσον «ἐγκαρδιωτέρα» — εἰς τὴν εἰδικὴν τῆς λέξεως σημασίαν — μᾶς φαίνεται, τόσον αἰσθανόμεθα τὴν ἀπόστασίν μας ἀπὸ τὸν Ἴνα μειωμένην.

Ἐπειδὴ κατὰ τὸν ἀγῶνα μας πρὸς λύτρωσίν μας ἀπὸ τῆς ψυχικῆς μας μονώσεως εὑρισκόμεν τὸν Ἴνα τὸν πλησιάζοντα μὲ λυτρωτικὴν δι' ἡμᾶς δύναμιν, ὅταν πλησιάζωμεν αὐτὸν φυσικῶς καὶ εὑρισκώμεθα εἰς τοιαύτην ἀπ' αὐτοῦ ἀπόστασιν ἐν τῷ χώρῳ, ὥστε νὰ μᾶς εἶναι δυνατὴ ἢ μετ' αὐτοῦ συνομιλία, ὁ ἀγὼν μας εἰσέρχεται εἰς νέαν φάσιν, τῆς ὁποίας ἡ σύλληψις καὶ ἀπεικόνισις ἀποτελεῖ τὸν σκοπὸν τῆς ἀμέσως περαιτέρω ἐργασίας μας. — Ὁ ἀγωνιζόμενος νὰ πλησιάσῃ φυσικῶς τὸν Ἴνα δὲν ἔστι ἀγωνισθῆναι πρὸς ταῦτα μακρὰν τῆς ὑπὸ τοῦ λόγου συλλεμβανομένης φυσικῆς καὶ ἱστορικῆς πραγματικότητος.²⁾ Λιὰ νὰ ἐπιτύχῃ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον κεῖται, ὡς γνωρίζομεν, πέριεν αὐτῆς, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὸ «θαῦμα», θὰ παλαίσῃ καὶ κατὰ τῆς φύσεως — καὶ κατὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ φύσεως — καὶ κατὰ τῶν βίσεων τῆς ἱστορίας. Ἡ μετὰ τοῦ Ἰνὸς συνομιλία τοῦ Μόνου ἀποτελεῖ πεδῖον τριγωνικοῦ ἀγῶνος του. Μόνος αὐτὸς — καὶ ὑποφέρων ἀπὸ τὴν μόνωσίν του — ἐστερημένος συντρόφου, — ἐπ' ὅσον μόνος γνήσιος σύντροφος δι' αὐτὸν θὰ ἦτο ὁ εἰς ἀπόστασιν ἀπ' αὐτοῦ εὑρισκόμενος Εἰς, τοῦ ὁποῖου τὴν προσέγγισιν ἐπιδιώκει ἀκριβῶς διὰ τοῦ ἀγῶνος του, — συγκροῖται διὰ νὰ λυτρώσῃ τὸν ἑαυτὸν του πρὸς τινὰς τῶν ἀκαμπετοτέρων νόμων, οἵτινες διέπουν τὴν φύσιν καὶ τὴν ἱστορίαν. Ἀπαιτεῖται ἡρωϊσμός διὰ τὴν ἀνάληψιν

1) Henri Bremond, ἐνθ' ἀνωτ. σ. 132.

2) Ἡβλ. Karl Jaspers, ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 67.

τοιούτου ἀγῶνος, — ἂν καὶ ἡ παραίτησις ἀπὸ τοῦ ἀγῶνος εἶναι ἔτι ὀδυνηροτέρα. Ὁ γνωρίζων νὰ φέρῃ τὸν πόνον τοιαύτης τινὸς παραιτήσεως ἐνσυνειδήτως καὶ ὑπερηφάνως — ὡς ὁ Nietzsche¹⁾ — εἶναι καὶ αὐτὸς ἥρωας. Συνήθως ὅμως ἀποφεύγει τις τὸν πόνον τῆς, ἀποφεύγων τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτὸν του, «διασκεδάζων» τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτὸν του. Ὁρισμένοι συνομιλῆται δύνανται νὰ χρησιμεύσουν πρὸς τοῦτο. Εἶναι αἱ διασκεδαστικά, αἱ εὐχάριστοι ἐκεῖναι συνομιλῆται, αἱ ὁποῖαι μᾶς κάμνουν νὰ λησμονῶμεν ἡμᾶς αὐτούς, — αἱ ὁποῖαι καταπνίγουν τὴν ἐκ τοῦ βάθους μας φωνὴν καὶ τὸν λυγμὸν τοῦ ἐσωτερικοῦ μας ἄλγους ὑπὸ τὸν θόρυβον τῶν πνευματικῶν φράσεων ἢ τῶν γελώτων. Αἱ συνομιλῆται ὅμως αὗται δὲν μᾶς ἐνδιαφέρουν ἐνταῦθα. Δὲν ἀποτελοῦν ἀγῶνα, ἀλλ' ἀποφυγὴν ἀγῶνος. Δὲν μᾶς λυτρώνουν, διότι διασκεδάσις τοῦ ἑαυτοῦ μας δὲν σημαίνει λύτρωσίν του, ἀλλὰ διασκορπισμὸν του. Γνησίᾳ δὲ λύτρωσις εἶναι καρπὸς ἀγῶνος, τὸν ὁποῖον ἐπιχειρεῖ τις διακινδυνεύων ὀλόκληρον τὸν συγκεντρωμένον ἑαυτὸν του.

B'.

Η ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΜΟΝΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΝΑ

Ὁμιλία μας πρὸς τὸν ἄλλον εἶναι πράξις, διὰ τῆς ὁποίας ζητοῦμεν νὰ καταστήσωμεν εἰς αὐτὸν συλληπτὰ ὀρισμένα νοήματα. Τοῦτο ζητοῦμεν εἰς τινὰς περιπτώσεις ὁμιλίας μας πρὸ τινος Σύ. Εἰς ἄλλας ὅμως περιπτώσεις ὄχι μόνον δὲν ζητοῦμεν τοῦτο, ἀλλὰ παρὰ τὰς ἀντιθέτους προσπάθειάς μας ἡ ὁμιλία μας ἀποκαλύπτει εἰς τὸν πρὸ ἡμῶν ἰστάμενον ὅ,τι δὲν θὰ ἠθέλομεν νὰ εἴπωμεν εἰς αὐτόν. Διότι ἡ βούλησίς μας δὲν εἶναι πάντοτε κυρία τῆς ὁμιλίας μας. Ὁρισμένοι ἐκφράσεις μας μένουν ἀνυπότακτοι.²⁾ Τὸ ἐρύθημα ἢ ἡ ὠχρία-

1) Ὁλόκληρος ὁ τραγικὸς αὐτὸς ἠρωϊσμός τοῦ Nietzsche φαίνεται εἰς τὴν κραυγὴν τοῦ πόνου, τὴν ὁποῖαν ἐξέβαλεν ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ ἀκολουθοῦντος στοχασμοῦ: «Βαθμηδὸν μοῦ ἀπεκαλύφθη ἡ γενικωτάτη ἔλλειψις τοῦ εἶδους τῆς ἀγωγῆς καὶ παιδείας μας. Οὐδεὶς μανθάνει, οὐδεὶς τείνει πρὸς αὐτό, οὐδεὶς διδάσκει — πῶς νὰ ὑπομένῃ τις τὴν μόνωσιν». Morgenröthe, 443.

2) Georges Dumas, L' Expression des Emotions, εἰς G. Dumas, Traité de Psychologie, Τόμος Α', 1923, σελ. 612.

σις τοῦ προσώπου μας, ὁ τρόμος τῶν χειρῶν μας, τὰ δάκρυα ἢ ὁ γέλωσ μας λέγουν πολλάκις εἰς τὸν ἀντικαταβανόμενον αὐτὰ ὅ,τι ἡμεῖς ἠθέλομεν ν' ἀποκρούσωμεν ἀπ' αὐτοῦ. Ὑρισμένα σφάσματα ὁμιλίας μας, ὡς ἡ χρησιμοποίησις ἄλλης λέξεως ἀντ' ἄλλης,¹⁾ σφάσματα, τῶν ὁποίων ἡ πρόβλεψις καὶ πρόληψις εἶναι ἀδύνατος, δύνανται ν' ἀποκαλύψουν τὸ μυστικόν μας εἰς τὸν ἄλλον. Λιὰ τοῦτο πολλάκις ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἔμενεν ἀσύλληπτον ὁρισμένον νόημα τῆς ὁμιλίας μας—(ὁμιλίας μας πρὸ τοῦ ἄλλου καὶ ὄχι πρὸς τὸν ἄλλον)—ἀπὸ τῶν παρακολουθοῦντα ἡμῶς καὶ συλλαμβάνοντα ταῦτο. Τοιοῦτου ὅμως εἶδους ἐπιθυμία δὲν ἐνδιαφέρουσι ἡμῶς ἐνταῦθα. Ὁ Μόνος, ὁμιλῶν πρὸ τοῦ Ἐνός, ἀγνοεῖ αὐτὰς τοῦλάχιστον ἐν τῷ ἰδεῷ τῆς τύπῃ τοῦ ἀγῶνος τοῦ πρὸς λύτρωσίν του ἀπὸ τῆς μόνωσιν. Εἷς τῶν σπουδαιωτέρων κανόνων τοῦ ἐν λόγῳ ἀγῶνος εἶναι καὶ ὁ ἐπιβάλλον τὴν «διαφάνειαν» τοῦ ἀγωνιζομένου—(κατὰ τὴν διατύπωσιν τοῦ Karl Jaspers²⁾)—πρὸ τοῦ δυναμένου νὰ λύτρωσιν αὐτόν. Πρὸς τὴν διαφάνειαν ταύτην οὐδεμία ἐπιθυμία ἀποκρούσεως συμβιβάζεται. Ὁ τραγικὸς χαρακτήρ τῆς ὁμιλίας τοῦ Μόνου πρὸς τὸν Ἐνα δὲν ὑπείλεται εἰς ἀγῶνα τοῦ Μόνου ὅπως ἀποκρούση, καλύψη νοήματα, ἀλλ' ὅπως τὸδυνατίον καταστήσῃ συλληπτικόν, ἀποκαλύψη νοήματα εἰς τὸν Ἐνα.

Καὶ ὅταν ἀκόμη λέγωμεν, ὅτι ὁ ἄλλος «καταλαμβάνει» τὴν ὁμιλίαν μας, δὲν συλλαμβάνει κατὰ τρόπον πλήρως ἔξαντλητικόν τὸ περιεχόμενον της. Ὑρισμένα νοήματά της μένουσι ἔκτος τῆς συνειδήσεώς του. Τοῦτο δὲν ὑπείλεται πάντοτε εἰς τὴν φύσιν τῶν ἐν λόγῳ νοημάτων. Τὴν ὁμιλίαν, ὅπως καὶ πᾶσαν πράξιν ἀνθρώπου,³⁾ (λέγοντες δὲ ταῦτα δίδομεν σύντομον περίληψιν τῆς περὶ «κοινωνικοῦ» καὶ «ἀπολύτως ἀτομικοῦ» θεωρίας τοῦ Γιαν. Κανελλο-

1) Τὰ τοῦ νοήματος τῶν ἐσφαλμένων ὁμιλιῶν (Verfälschen), τῶν ἀστοχασαῶν τούτων κρίξεων (Fehlurteilungen), ἐμελέτησεν ὁ Freud. Ἡβλ. Sigmund Freud, Vorlesungen zur Einführung in die Psychoanalyse, 1933, σελ. 18 καὶ ἔπ.

2) K. Jaspers, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 66.

3) Ἡβλ. κυρίως Γιαν. Κανελλοπούλου, Ὁ Ἀνθρώπος καὶ ἡ Κοινωνία, § 10 (ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ κ.λ.π. σελ. 163 καὶ ἔπ.).

πούλου,¹⁾ περίληψιν συμμορφουμένην πάντως πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἀλληλουχίας τῶν νοημάτων τῆς ἐργασίας μας)—συνιστοῦν καὶ στοιχεῖα ἐπιδεκτικὰ ἐπαναλήψεως καὶ ἀνατυπώσεως, ἐπομένως δὲ καὶ συλλήψεώς των ὑπό τινος²⁾ ἄλλου παρακολουθοῦντος αὐτήν. Ὁ Παν. Κανελλόπουλος ὀνομάζει τὰ στοιχεῖα ταῦτα «κοινωνικά», διότι λόγῳ τῶν ἀνωτέρω ἰδιοτήτων των καθιστοῦν δυνατὴν τὴν συμβίωσιν τῶν ἀνθρώπων, τὴν μεταξὺ των ἐπικοινωνίαν, τὴν κοινωνίαν γενικῶς.³⁾ Ἡ ἀδυναμία πρὸς σύλληψιν τοιούτων στοιχείων ὁμιλίας τινὸς εἶναι καθαρῶς ὑποκειμενική. Τὸ νόημα ὁμιλίας, τὸ ἀσύλληπτον ἀπὸ ὀρισμένου τινὰ παρακολουθοῦντα αὐτήν, ἐφ' ὅσον εἶναι κοινωνικόν, εἶναι γενικῶς, ἀντικειμενικῶς συλληπτόν. Τὴν ὁμιλίαν ὅμως—ὅπως καὶ πᾶσαν προᾶξιν ἀνθρώπου⁴⁾—δὲν συνιστοῦν μόνον τοιαῦτα νοήματα. Ἐν τοιαῦτα μόνον συνίστων τὴν ὁμιλίαν μας νοήματα, ἢ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ἐπικοινωνία θὰ ἦτο πτωχοτέρα τῆς γνωστῆς εἰς ἡμᾶς,⁵⁾ πάμπαντος—, ἀλλὰ καὶ ἀσυγκρίτως εὐχερεστέρα. Οἱ ἄνθρωποι διὰ νὰ προσεγγίσουν ἀλλήλους—ἂν καὶ ἡ προσέγγις των οὐδεμίαν θὰ εἶχε τότε σχέσιν πρὸς τὴν γνωστὴν εἰς ἡμᾶς γνησίαν προσέγγισιν—δὲν θὰ εἶχον νὰ ὑπερπηδήσουν τὰ «ἀγεφύρωτα» ἐκεῖνα «χάσματα»,⁶⁾ τὰ ὁποῖα ἀνοίγουν, κατὰ τὸν Π. Κανελλόπουλον, μεταξὺ αὐτῶν τὰ «ἀπολύτως ἀτομικά» νοήματα. Ταῦτα, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ κοινωνικά, οὐδέ-

1) Πρβλ. καὶ σελ. 171, σημ. 1, ὅπου καὶ πληρεστέρα βιβλιογραφία. Ἐνταῦθα δὲν παραπέμπομεν εἰμὴ εἰς τὰς σελίδας ἐκεῖνας τῶν ἐργῶν τοῦ Παν. Κανελλόπουλου, ὅπου ὑπάρχουν αἱ καθ' ἡμᾶς χαρακτηριστικώτεραι ἀναπτύξεις τῶν ἐν τῷ κειμένῳ.

2) Πρβλ. κυρίως Παν. Κανελλόπουλου, Ὁ Ἄνθρωπος καὶ ἡ Κοινωνία, § 9 (ἐν τῷ Ἀρχείῳ κλπ. σελ. 168).

3) Πρβλ. κυρίως Π. Κανελλόπουλου, Ἱστορία καὶ Κριτικὴ τῶν Κοινωνιολογικῶν Θεωριῶν, μέρος Α', τεῦχος Α', σελ. 18,—Ἱστορία καὶ Πρόοδος, § 13 (ἐν τῷ Ἀρχείῳ κλπ. σελ. 190),—Das Individuum als Grenze des Sozialen und der Erkenntnis, σελ. 81 καὶ ἐπ.

4) Πρβλ. κυρίως Π. Κανελλόπουλου, Ἡ Κοινωνία τῆς Ἐποχῆς μας, σελ. 113 καὶ ἐπ.

5) Πρβλ. καὶ P. Kanellopoulos, Das Individuum als Grenze des Sozialen und der Erkenntnis, σελ. 83.

6) Π. Κανελλόπουλου, Ὁ Ἄνθρωπος καὶ ἡ Κοινωνία, § 11 (ἐν τῷ Ἀρχείῳ κλπ. σελ. 167).

ποτε ἐπαναλαμβάνονται καὶ οὐδέποτε ἀνιτυποῦνται. 1) Τὰ νοήματα ταῦτα τῆς ὁμιλίας τινὸς εἶναι ὡς ἐκ τῆς φύσεώς των ἀσύλληπτα εἰς πάντα ἄλλον. 2) Καὶ ἂν ἀκόμη δευτέρα τις συνείδησις κατορθώσῃ νὰ τὰ διαισθανθῇ, 3) ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον θὰ δημιουργηθῇ ἐντὸς αὐτῆς, δὲν ἴσ' ἀποτελῇ ἀνατύπωσιν των, ἀλλὰ θέσιν τι, μοναδικὸν καὶ αὐτὸ καὶ οὐδέποτε ἐπανερχόμενον. 4) Τὴν πρὸς σύλληψιν ὅμως τοῦ ἀπολύτως ἀτομικοῦ τοῦ ἄλλου διαισθητικὴν ἱκανότητα, ὡς γνησίως δημιουργικὴν τῆς ψυχῆς δύναμιν, δὲν διαθέτει πᾶς τις ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν. Μόνον ὀλίγοι καὶ μόνον εἰς ἔξαιρετικὰς στιγμὰς εἶναι δημιουργοί, ποιηταί. Λιὰ τοῦτο καὶ αἱ μέσῳ τῆς διαισθήσεως ἐπιτυγχανόμεναι συλλήψεις αὐταὶ τοῦ ἀπολύτως ἀτομικοῦ εἶναι σπάνια. Καὶ δὲν εἶναι ὅποσδήποτε δυνατὰ εἶμὴ μόνον ἐφ' ὅσον τὸ ἀπολύτως ἀτομικὸν ἐκδηλοῦται ἐμπεπλεγμένον μετὰ στοιχείων κοινωνικῶν. 5) Τὰ τελευταῖα ταῦτα μᾶς ὑποδεικνύουσιν τὴν ὑπαρξίν τοῦ πρώτου καὶ ὀδηγοῦν τὴν διαισθησίν μας εἰς σύλληψιν του. Ἄλλως τὸ ἀπολύτως ἀτομικὸν μένει ἐγκλεισμένον ἐντὸς μας καὶ μόνης συνειδήσεως, οὐδεὶς διαισθάνεται τὴν ὑπαρξίν του καὶ οὐδεμίαν ὁδὸν φέρει πρὸς αὐτό.

Πλήρης καὶ ὀρθὴ σύλληψις ὁμιλίας τινὸς ὑπὸ τοῦ ἄλλου δὲν σημαίνει πλήρη καὶ ὀρθὴν σύλληψιν ὑπ' αὐτοῦ ἄλλων τῆς τῶν στοιχείων. Συμβαίνει νὰ «καταλάβωμεν» τελείως ὁμιλίαν τινὰ χωρὶς οὐδὲν νὰ διαισθανθῶμεν ἐκ τῶν συνιστάοντων αὐτὴν ἀπολύτως ἀτομικῶν στοιχείων. Δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἔμεινεν ἀκατάληπτος ἢ καθαρῶς καὶ ἀπλῶς ἐπιστημονικὴ ὁμιλία εἰς ἀκροατὴν κατανοήσαντα τὰ κοινωνικὰ τῆς μόνον νοήματα. Τὸ κύριον περιεχόμενον τῶν ἐν λόγῳ ὁμι-

1) Ἡρβλ. κυρίως P. K a n e l l o p o u l o s, Das Individuum als Grenze des Sozialen und der Erkenntnis, passim.

2) Ἡρβλ. κυρίως Π. Κ α ν ε λ λ ο π ο ὄ λ ο υ, Ἱστορία καὶ Προῦδος, § 13 (ἐν τῇ Ἀρχαίῳ κλπ. σελ. 180 καὶ ἑπ.).

3) Π. Κ α ν ε λ λ ο π ο ὄ λ ο υ, ἐνθ' ἄνωτ. § 13 (ἐν τῇ Ἀρχαίῳ κλπ. σελ. 191).

4) Ἡρβλ. κυρίως P. K a n e l l o p o u l o s, Das Individuum als Grenze des Sozialen und der Erkenntnis, σελ. 86.

5) Ἡρβλ. κυρίως Π. Κ α ν ε λ λ ο π ο ὄ λ ο υ, Ἱστορία καὶ Προῦδος, § 13 (ἐν τῇ Ἀρχαίῳ κλπ. σελ. 191).

λιῶν—τὰ νοήματά των δηλαδή ἐκεῖνα, τὰ ὅποια πρέπει νὰ συλλάβῃ ὁ ἄλλος διὰ νὰ «καταλάβῃ» τὸν ὁμιλοῦντα,—ἀποτελεῖται μόνον ἐκ κοινωνικῶν στοιχείων. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ ἄλλαι ὁμιλῖαι, διὰ τὰς ὁποίας δὲν συμβαίνει τὸ αὐτό. Τὸ κύριον περιεχόμενον των εἶναι νοήματα ἀπολύτως ἀτομικά. Ὁ συλλαμβάνων τὴν κοινωνικὴν μόνον πλευρὰν τῶν ὁμιλιῶν τούτων οὐδὲν καταλαμβάνει. Κωφὸς καὶ τυφλὸς ἴσταται ἐνώπιον τοῦ ποιητοῦ ὁ ἐστερημένος τῆς διαισθητικῆς ἐκείνης ἱκανότητος, ἢ ὅποια μᾶς ἀποκαλύπτει τὸ ὑπεράνω τοῦ λόγου κείμενον ἀπολύτως ἀτομικὸν νόημα ὁμιλίας τινός. Τοῦτο δὲν συμβαίνει ὅμως μόνον πρὸ τοῦ ποιητοῦ. Αἱ ὁμιλῖαι, τῶν ὁποίων τὸ κύριον περιεχόμενον συνίσταται ἐξ ἀπολύτως ἀτομικῶν στοιχείων, δὲν περιορίζονται μόνον ἐν τῷ κύκλῳ τῶν καλουμένων ποιημάτων. Συχνὰ διὰ τῶν καθημερινῶν ὁμιλιῶν μας θέλομεν νὰ κάμωμεν συλληπτὸν εἰς τὸν ἄλλον νόημά τι ἀπολύτως ἀτομικόν. Τοῦτο ὅμως μὴ ἐπαναλαμβανόμενον, ὡς ἔχομεν τονίσει ἀνωτέρω, μὴ διατυπούμενον καὶ μὴ ἀνατυπούμενον, μὴ συλλαμβανόμενον διὰ τῆς διαισθήσεως ἀπὸ τὸν ἄλλον παρὰ μόνον εἰς ἐξαιρετικὰς καὶ σπανίας περιπτώσεις, διαφεύγει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκείνου, πρὸς τὸν ὁποῖον ὁμιλοῦμεν. Ἡ ἀπωθοῦσα αὕτη πρόσκρουσίς μας ἐπὶ τοῦ κλειστοῦ Σύ, γεννᾷ κατὰ κανόνα δυσφορίαν ἐντὸς ἡμῶν. Σκληρὸς εἶναι ὅμως διὰ τὸν ἀπωθούμενον ὁ ἐξ αὐτῆς πόνος, ὅσάκις ὁ ὁμιλῶν μὲν εἶναι ὁ Μόνος, ὁ κατ' αὐτὸν δὲ τὸν τρόπον ἀπωθῶν ὁ Εἷς.

Ὁ πόνος οὗτος εἶναι κοινότατος ἐν τῷ πλαισίῳ τοῦ ἐνδιαφέροντος ἡμᾶς ἀγῶνος.

Ὅ,τιδήποτε καὶ ἂν θέλῃ νὰ εἴπῃ ὁ Μόνος πρὸς τὸν Ἕνα,—νὰ καλέσῃ π. χ. αὐτὸν πλησίον του, νὰ τοῦ ἀποκαλύψῃ ὠρισμένα μέρη τῆς ψυχῆς του, νὰ τοῦ προσφέρῃ ὁλόκληρον τὸν ἑαυτὸν του,—πηγάζει ἐξ ἐκείνης τῆς ἐσωτερικῆς του σφαίρας, ἐξ ἐκείνου τοῦ βάθους του, τὸ ὁποῖον ὠνομάσαμεν ἀνωτέρω «καρδίαν». Πᾶν ὅ,τι δὲ πηγάζει ἐξ αὐτῆς τῆς καρδίας φέρει τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀπολύτως ἀτομικοῦ. Τὸ κίνημα, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ Μόνος προσφέρει ὁλόκληρον τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὸν Ἕνα, εἶναι κίνημα, τὸ ὁποῖον περιέχει ὁλόκληρον τὴν μοναδικότητα καὶ τὴν ἀπόλυτον ἀτομικότητα τοῦ Μόνου. Καὶ αὐτὸ ἀκόμη

τὸ μέρος τοῦ κινήματος τούτου, τὸ ὁποῖον φαίνεται εἰς τὸν ἐπιπόλαιον παρατηρητὴν ὡς ἔξωτερικὸν καὶ μὴ μοναδικόν, δὲν συλλαμβάνεται πλήρως καὶ ὀρθῶς παρὰ μόνον ὡς κάτι, τοῦ ὁποῖου τὰ κύρια συστατικά στοιχεία εἶναι ἀπολύτως ἀτομικά. Ἡ ἀποκάλυψις ἢ ἡ προσφορὰ τοῦ ἑαυτοῦ μας δύναται νὰ γίνῃ μόνον κατὰ τρόπον ἀπολύτως ἀτομικόν. Διὰ νὰ τὴν ἐκδηλώσωμεν καὶ νὰ τὴν καταστήσωμεν συλληπτήν εἰς τὸν ἄλλον ἀναγκασόμεθα βεβαίως νὰ περιπλέξωμεν αὐτὴν μετὰ στοιχείων κοινωνικῶν. Ἐκεῖνος ὅμως, ὁ ὁποῖος συλλαμβάνει μόνον αὐτὰ, οὐδὲν συλλαμβάνει ἐκ τοῦ κινήματός μας. Τούτωντίον ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος παρανοεῖ μὲν αὐτὰ, ἀλλὰ διασβέννεται ἐπιτυχῶς τὸ πέραν αὐτῶν κείμενον, μᾶς «καταλαμβάνει». Λιότι τὰ ἐν λόγῳ στοιχεία εἶναι ἕνα πρὸς τὸν ἑαυτὸν μας ἢ τὴν προσφορὴν του, ἕνα πρὸς τὴν μετὰ τοῦ ἑνὸς σχέσιν μας, τὴν ὁποῖαν θέλωμεν πρωτοφανῆ καὶ μοναδικήν. Τὰ δὲ κοινωνικά στοιχεία οὔτε πρωτοφανῆ εἶναι οὔτε μοναδικά. Ὅσακις ἢ φύσις των αὐτῆ καταστῆ εἰς ἡμᾶς συνειδητή, ἢ περιήγησις των εἰς τὸν δεσμόν μας μετὰ τοῦ ἑνὸς, ὅσον ἀναγκαῖα καὶ ἂν εἶναι, ὅσον καὶ ἂν ἀποτελῆ τμήμα τῶν θεμελίων τοῦ δεσμοῦ καὶ προϋπόθεσίν του, — (καὶ ἀποτελεῖ τοιαύτην προϋπόθεσιν, διότι ἄνευ τῶν στοιχείων τούτων ὄχι μόνον ἢ ἐν λόγῳ σχέσις, ἀλλὰ πᾶσα γενικῶς κοινωνία ἀνθρώπων εἶναι ἀδύνατος) — μᾶς στενοχωρεῖ. Κατὰ παρατήρησιν τοῦ Marcel Proust,¹⁾ θὰ ἠθέλωμεν καὶ αὐτοὺς τοὺς πολυτίμους λίθους κοσμημάτων, τὰ ὁποῖα μᾶς ἐδώρησε, καὶ αὐτὰς τὰς λέξεις ἐπιστολῶν, τὰς ὁποίας μᾶς ἔγραψεν ἀγαπημένον πρόσωπον, καμωμένας ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον ἐκ τῆς οὐσίας ἑνὸς παροδικοῦ δεσμοῦ καὶ ἑνὸς ὁρισμένου ἄντα. Τὸν δεσμόν μας μετὰ τοῦ ἑνὸς θέλωμεν τόσον μοναδικόν, ὥστε δὲν ἀνεχόμεθα ἐντὸς αὐτοῦ τίποτε τὸ μὴ μοναδικόν. Ἡ συναίσθησίς μας, ὅτι ὑπάρχει τοιοῦτόν τι εἰς τὸν δεσμόν μας δύναται νὰ τὸν διαλύσῃ, νὰ φέρῃ ἀποξένωσίν μας ἀπὸ τὸν ἑνα, ἢ ὁποῖα εἰς τινὰς περιπτώσεις εἶναι, κατὰ τὸν G e o r g S i m m e l,²⁾ περισσότερον ἀκατανίκητος ἀπὸ ἀποξένωσιν ὀφειλομένην

1) Marcel Proust, A la Recherche du Temps Perdu, I, Du Côté de chez Swann, Τόμ. Α', σελ. 311.

2) G. Simmel ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 511-512.

εἰς διαφορὰς ἢ εἰς ἔλλειψιν συνεννοήσεως.—Διὰ τὴν ἐκφράση ἐν τούτοις ὁ Μόνος τὸ διὰ παντὸς μὴ μοναδικοῦ μέσου ἀνέκφραστον παραμένον κύριον περιεχόμενον τῆς πρὸς τὸν Ἐνα ὁμιλίας του, τὴν ὁποίαν θὰ ἤθελεν ἐξ ἄλλου ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον ἀπηλλαγμένην στοιχείων μὴ μοναδικῶν εἶναι ἠναγκασμένος νὰ χρησιμοποιήσῃ τὰ ὀλιγώτερον μοναδικὰ τῶν μέσων. Διὰ τὴν προσεγγίση τὸν Ἐνα—διότι πᾶσα ὁμιλία τοῦ Μόνου πρὸς αὐτὸν ἀποβλέπει εἰς τὴν ἐν λόγῳ προσέγγισιν—εἶναι ἠναγκασμένος νὰ προσφύγῃ εἰς ἐκεῖνο, ἡ φύσις τοῦ ὁποίου, ἔφ' ὅσον εἶναι εἰς αὐτὸν συνειδητὴ, τὸν ἀπομακρύνει, τὸν ἀποξενώνει ἀπὸ τὸν Ἐνα. Εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ὁμιλίας τοῦ Μόνου πρὸς τὸν Ἐνα τὰ κοινωνικὰ στοιχεῖα ἔχουν ἀξίαν μόνον ἔφ' ὅσον καὶ καθ' ὅσον χρησιμεύουν ὡς μέσα ὀδηγοῦντα τὴν διαίσθησιν τοῦ Ἐνὸς εἰς σύλληψιν νοημάτων πέραν αὐτῶν κειμένων,—ἔφ' ὅσον καὶ καθ' ὅσον χρησιμεύουν ὡς μέσα προσεγγίσεως Μόνου καὶ Ἐνός. Ἄλλως ἀποτελοῦν ἐμπόδια, δυσχερείας ἐπὶ τῶν ὁποίων εἶναι δυνατόν νὰ συντριβοῦν αἱ δυνάμεις τῶν ἀγωνιζομένων.—Ἄλλ' ἄς μὴ ἀρκούμεθα εἰς γενικότητα. Ἄς ἴδωμεν τὸ πρόβλημά μας ὑπὸ μορφήν περισσότερον συγκεκριμένην.

Ὅμιλῶν πρὸς τὸν ἄλλον ζητῶ νὰ καταστήσω εἰς αὐτὸν συλληπτὰ ὁρισμένα νοήματα διὰ σημείων συνδεομένων ἀμέσως πρὸς τὸ σῶμα μου.¹⁾ Αἱ χειρονομίαι μου καὶ αἱ ἐκφραστικαὶ τοῦ προσώπου μου κινήσεις, αἱ ἐκ τοῦ στόματός μου ἐξερχόμεναι λέξεις, φράσεις ἢ καὶ οἱ ἀπλοῖ ἤχοι, ὡς σχηματιζόμενοι ἐπὶ τοῦ σώματός μου ἢ δι' αὐτοῦ, ἀμέσως δὲ πρὸς αὐτὸ συνδεόμενοι, εἶναι στοιχεῖα τῆς ὁμιλίας. Τοῦναντίον

1) Δὲν ὁμιλοῦμεν μόνον διὰ λέξεων (πρβλ. κυρίως Oswald Spengler, *Der Untergang des Abendlandes*, Τόμος Β', 1922, σελ. 156 καὶ ἐπ.). Ἡ διὰ λέξεων ὁμιλία δὲν καλύπτει εἰμὴ μικρὸν μόνον τμήμα τοῦ ὅλου πεδίου τῆς ὁμιλίας. Τὸ βρέφος ὁμιλεῖ πολὺ πρὶν ἢ «ἀρχίσῃ νὰ ὁμιλήῃ», ὡς λέγουσιν συνήθως συγγέοντες τὴν ὁμιλίαν γενικῶς πρὸς τὴν διὰ λέξεων ὁμιλίαν. Τὰ ζῷα ἐστερημένα τῆς τελευταίας ταύτης εἶναι πεπρωκισμένα διὰ τῆς πρώτης. Ἄλλὰ καὶ ἡμεῖς οἱ κατέχοντες καὶ χρησιμοποιοῦντες τὴν γλῶσσαν τῶν λέξεων δὲν ἐκφραζόμεθα μόνον δι' αὐτῆς. ἔχομεν εἰς τὴν διάθεσίν μας καὶ ἄλλας γλῶσσας πλὴν αὐτῆς καὶ τόσον ἄλλο πλῆθος ἐκφραστικῶν μέσων τοῦ σώματος.

αί γραπταὶ λέξεις μου δὲν ἀποτελοῦν τοιαῦτα στοιχεῖα. Ἐάν ὀνομάζω-
 μεν ὄρισμένας ἐπιστολάς ἢ ὄρισμένα ποιήματα ὀμιλίας, τοῦτο συμ-
 βαίνει διότι εἰς αὐτὰ ἀπαντῶμεν γνωρίσματα, τὰ ὅποια εἶναι περισ-
 σότερον ξένα πρὸς τὸν νεκρὸν χάρτην καὶ τὰ ἐπ' αὐτοῦ σχήματα ἢ
 πρὸς τὸ ζῶν σῶμα καὶ τὰς ἐκφράσεις του. Ἐνωτέρω διεπιστώσαμεν
 μεγάλην ὁμοιότητα μεταξὺ τῆς ὀμιλίας τοῦ Μόνου πρὸς τὸν Ἔνα καὶ
 τοῦ ποιήματος τῆς ὀμιλίας τοῦ ποιητοῦ, ἂν καὶ τὸν τελευταῖον
 τοῦτον «ἀκούομεν» συνήθως ἔχοντες πρὸ ἡμῶν μόνον τὸν νεκρὸν
 χάρτην. Εἶναι ἀναμφισβήτητον, ὅτι ἡ ὀμιλία ἐν τῇ στενῇ τῆς λέ-
 ξεως ἐννοία τοῦ Μόνου πρὸς τὸν Ἔνα ἔχει πολὺ περισσότερα τὰ
 κοινὰ πρὸς τὸ ἐντυπον ποίημα ἢ πρὸς οἰανδήποτε διὰ «ζώσης φωνῆς»
 συνομιλίαν ὑποθέσεων. Ἡ «ζῶσα φωνή» τῶν ἐμπόρων εἶναι πολὺ
 ὀλιγώτερον τοιαύτη ἀπὸ τὸ νεκρὸν ἐντυπον τοῦ ποιητοῦ, διὰ τοῦ
 ὁποῖου ζητεῖ αὐτὸς νὰ μᾶς ἀποκαλύψῃ νοήματα τῆς αὐτῆς φύσεως
 μὲ ἐκεῖνα, τὰ ὅποια ζητεῖ νὰ ἐκφράσῃ ὁ Μόνος διὰ τῆς ὀμιλίας του
 πρὸς τὸν Ἔνα. Τὸ περιεχόμενον τῆς «ζώσης φωνῆς» τῶν ἐμπόρων,
 ὑπαγορευόμενον ὑπὸ τοῦ λογικοῦ, σύγκειται ἐκ στοιχείων «ξηρῶν»,
 «σκληρῶν» καὶ «ψυχρῶν» — «νεκρῶν», ὡς ἡ ἐστερημένη ζωῆς καὶ ἐσω-
 τερικῆς κινήσεως ὕλη (Stoff), — ἐνῶ ἀντιθέτως τὸ περιεχόμενον τῆς ὀμι-
 λίας τοῦ ποιητοῦ καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς ὀμιλίας τοῦ Μόνου πρὸς
 τὸν Ἔνα, ἐκπηγάζον ἐκ τῆς «καρδίας» τοῦ ὀμιλοῦντος, ἀποτελεῖται ἐκ
 στοιχείων «θερμῶν», «μυλιακῶν» καὶ «ρευστῶν» — «ζώντων», ὡς ἡ πλου-
 σία εἰς ἐσωτερικὴν κίνησιν ὕλη (Materie).¹⁾ Ἡ «ζῶσα φωνή» τοῦ ἐμ-
 πόρου καλύπτει «πράγματα», ἐνῶ ἡ ὀμιλία τοῦ Μόνου πρὸς τὸν Ἔνα
 αὐτὸν τοῦτον τὸν «ἑαυτὸν» μας. Καὶ ὅμως τόσον ὁ πρὸ τοῦ Ἑνὸς Μό-
 νου, ὅσον καὶ ὁ πρὸ ἐμπόρου ἔμπορος, διὰ νὰ ἐκφράσῃ τὰ νοήματα,
 τὰ ὅποια θέλουν νὰ καταστήσουν συλληπτικὰ εἰς τὸν πρὸ αὐτῶν ἰστιά-
 μενον, προσφεύγουν εἰς τὸ αὐτὸ σύστημα σημείων: τὴν γ λ ὦ σ σ α ν.

Τί νοοῦμεν ὅμοιος λέγοντες «γλωσσία»; Πρὸς τὴν λέξιν ταύτην συν-
 δέονται πλεῖστα καὶ πολὺ ἀπέχουσαι ἀπ' ἀλλήλων ἐννοιαί. Ἐνταῦθα

1) Πρὸβλ. καὶ Ferdinand Tönnies, Gemeinschaft und Gesell-
 schaft, 6η καὶ 7η ἔκδοσις, 1926, σελ. 133-134.

πρέπει νὰ νοηθῆ αὕτη ὡς ἀπλοῦν σύστημα σημείων, συμβόλων ¹⁾ κειμένων ἐκτὸς τῆς ψυχῆς, τῆς ὀμιλίας καὶ γενικώτερον τῆς ζωῆς τῶν καθ' ἕκαστα προσώπων, ὅπου καὶ μόνον πραγματοποιοῦνται, ²⁾—σημείων, συμβόλων ἰσχυόντων ὑπεράνω τῶν καθ' ἕκαστα προσώπων. ³⁾ Οὐδὲν προσωπικὸν—πολλῶ δὲ μᾶλλον ἀπολύτως ἀτομικὸν—στοιχεῖον ὑπάρχει εἰς τὴν γλώσσαν δεδομένον. Πᾶν ὅ,τι συνιστᾷ ταύτην εἶναι καθαρὸς τύπος. Τυπικαὶ εἶναι αἱ κινήσεις τοῦ σώματός μας, αἱ ἀπαιτούμεναι διὰ τὴν πραγματοποίησιν παντὸς γλωσσικοῦ σημείου—καὶ τυπικὸν εἶναι τὸ νόημα τὸ συνδεδεμένον πρὸς τοῦτο. Καὶ πῶς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ εἶχεν ἄλλως; Πῶς θὰ ἦτο δυνατόν τὸ ἐκφεῦγον τοῦ τύπου στοιχεῖον, τὸ προσκεκολλημένον ἀναποσπάστως πρὸς μίαν καὶ μόνην ὠρισμένην πράξιν, τὸ ἀκατανόητον ἐκτὸς αὐτῆς καὶ μακρὰν τῆς προσωπικότητος, ἐκ τῆς ὁποίας ἐπήγασε, νὰ νοηθῆ ἐπιβαλλόμενον γενικῶς ὡς ἀντικειμενικὴ καὶ ἀπρόσωπος ἀξία, — ὅπως ἀκριβῶς ἐπιβάλλονται τὰ γλωσσικὰ σύμβολα; Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δὲν δύναται νὰ ἰσχύσῃ παρὰ μόνον τὸ γενικόν, τὸ δυνάμενον δηλαδὴ ν' ἀναχθῆ εἰς τύπον, τὸ τυπικόν, τὸ κοινωνικόν. Μόνον τὰ τυπικά, τὰ κοινωνικὰ στοιχεῖα τῆς ὀμιλίας μας ἀποτελοῦν ἤδη ἢ δύνανται ν' ἀποτελέσουν στοιχεῖα τῆς γλώσσης, ὡς ὠρίσαμεν αὐτὴν ἐνταῦθα. Ἄν ἐξηγητῶμεν τὸν βαθμὸν τῆς κοινωνικότητος ἱστορικοῦ τινος φαινομένου ἐκ τοῦ πλήθους τῶν συνιστῶντων αὐτὸ κοινωνικῶν στοιχείων, θὰ ἔπρεπε νὰ χαρακτηρίσω-

1) Leo Weisgerber Sprache, εἰς Handwörterbuch der Soziologie, σελ. 592 καὶ ἐπ.— J. Vendryes, Le Langage - Introduction linguistique à l' Histoire (L' Evolution de l' Humanité), 1921, σελ. 8 καὶ ἐπ.— O. Spengler, Der Untergang des Abendlandes, Τόμ. Β', σελ. 156 καὶ ἐπ.— H. Delacroix Le Langage εἰς G. Dumas Traité de Psychologie, Τόμ. Β', σελ. 152 καὶ ἐπ.— Theodor Litt, Individuum und Gemeinschaft, passim, κυρίως σελ. 151 καὶ ἐπ., 158 καὶ ἐπ., 163 καὶ ἐπ., 167 καὶ ἐπ., — Alfred Vierkandt, Gesellschaftslehre, κυρίως σελ. 330.

2) Alfred Vierkandt, ἐνθ' ἄνωτ.

3) Ἡ «γλώσσα» αὕτη οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν πρὸς τὴν ἀποτελοῦσαν τὸ «αἷμα τῆς ψυχῆς τοῦ ποιητοῦ» «γλώσσαν» (Friedrich Gundolf, George, σελ. 59), περὶ τῆς ὁποίας μᾶς ὀμιλεῖ ὁ Παναγ. Καυελλόπουλος εἰς τὴν «Κοινωνίαν τῆς Ἐποχῆς μας» (σελ. 23 καὶ ἐπ.). Αὕτη δὲν ἰσχύει ἀπλῶς ὑπεράνω τῶν καθ' ἕκαστα προσώπων, ἀλλὰ ζῆ ἐντὸς τοῦ Μεγάλου Ἀτόμου τοῦ Ποιητοῦ.

μεν τὴν γλῶσσαν, τὴν εἰς κοινωνικά καὶ μόνον εἰς τοιαῦτα στοιχεῖα ἀναλυομένην, ὡς κατ' ἐξοχὴν «κοινωνικὸν» φαινόμενον. Ἀκόμη καὶ λέξεις τῆς, ὡς ἡ λέξις Θεός, τὸ περιεχόμενον τῶν ὁποίων ἂν καὶ δὲν ἀποτελῇ πάντοτε, πρέπει τοῦλάχιστον ν' ἀποτελῇ ἐντὸς τῶν ψυχῶν μας ὅ,τι προσωπικώτερον ἔχει ἕκαστος ἐξ ἡμῶν, ἐν τῇ σφαιρᾷ τῆς ὑπεράνω ἡμῶν ἰσχυροῦσης γλώσσης εἶναι τόσον καθαρῶς τυπικόν, ὅσον καὶ τὸ περιεχόμενον πλείονων τῶν ἄλλων συμβόλων του. Διὰ τοῦτο ἡ γλῶσσα εἶναι πρόσφορον μέσον πρὸς δ ε α τ ὄ π ο ο ι ν ἐν τῇ ὁμιλίᾳ μας κοινωνικῶν νοημάτων. Ὁ ἔμπορος, ἔφ' ὅσον κατέχει καὶ χιτριάζεται καλῶς τὴν γλῶσσαν, εὐρισκόμενος ἐναντι καλῶς ἐπίσης κατέχοντος αὐτήν, δύναται νὰ κατιστήσῃ εἰς τὸν ἄλλον πολλημετὰ πάντα τὰ «ἐμπορικά» του νοήματα. Οὐδὲν ἐξ αὐτῶν εἶναι ἀνεπίδεκτον διατυπώσεως. Οὐδὲν ἐξ αὐτῶν δύναται νὰ διαφυγῇ τοῦ γνωστοῦ τῆς χρησιμοποιουμένης γλώσσης τοῦ παρεκλογουμένου μετὰ προποχῆς καὶ καθαρᾶς διανοίας τὴν ὁμιλίαν τοῦ ἐμπόρου. Καὶ ἂν ἀκόμη συμβῇ τοιαύτη τις διαφυγή, παρενόησις τις — τῆς ὁποίας ἡ ἄρσις ἐξ ἄλλου δὲν εἶναι ἀδύνατος — ὁ ἔμπορος δὲν θὰ αἰσθανθῇ ἑαυτὸν ἀπομεμονωμένον ψυχικῶς ἐναντι τοῦ παρενοήσαντος, διότι διὰ τὸν ἔμπορον — διὰ τὸν ἰδεώδη τύπον τοῦ ἐμπόρου, ὁ εἰκόνα τοῦ ὁποίου μᾶς ἔδωκεν ὁ Ferdinand Tönnies εἰς τὸ ἔργον του «Κοινότης καὶ Κοινωνία», — δὲν ὑπάρχουσιν ψυχικαὶ ἀποστάσεις: ψυχικαὶ προσεγγίσεις, ψυχικαὶ μονώσεις. Αὐτὸν ὑπεριτεῖ πιστῶς ἡ γλῶσσα. Ἰδὲς ἐκεῖνον ὅμως, ὁ ὁποῖος γνωρίζει καλῶς τὰς ἀνοτέρας ἀποστάσεις, εἰς τὸν Μόνον, διὰ τὸν ὁποῖον ἐν τούτοις ἡ ὑπὸ τοῦ Ἰένος παρενόησις του σημαίνει πόνον, κατὰ τὴν ὁμιλίαν του ἀκριβῶς πρὸς τὸν Ἰένα, τὸ κοινὸν μέσον συνεννοήσεως τῶν ἀνθρώπων, ἡ γλῶσσα, ἀρνεῖται τὰς ὑπηρεσίας της. — Τὸ κύριον περιεχόμενον τῆς ὁμιλίας ἡμῶν πρὸς τὸν Ἰένα σύγκειται, ὡς γνωρίζομεν, ἐκ στοιχείων ἀπολύτως ἀτομικῶν, ἐκ νοημάτων, τὰ ὁποῖα δὲν διατυποῦνται, δὲν περιλαμβάνονται ἐντὸς τῆς γλώσσης. Πῶς θὰ ἐπιτύχομεν τὴν ἔκφρασίν των; Διὰ ση-

1) Λέγοντες «ἐμπορος» δὲν νοούμεν ἁπλῶς τὸν ἄσκαοντα τὸ ἐπιγγραμμὸν τοῦ ἐμπόρου, ἀλλὰ γενικώτερον τὸ μέλος τῆς «κοινωνίας» ἐν τῇ στεγῇ τῆς λέξεως ἐννοία. Πρβλ. Ferdinand Tönnies, Gemeinschaft und Gesellschaft, σελ. 51 καὶ 52, καὶ σελ. 160 καὶ 53, καὶ H. Kautsky, Die Sozialdemokratie, σελ. 96 καὶ 97.

μείων βεβαίως ἐπίσης μοναδικῶν. Τὰ συνιστῶντα τὴν γλῶσσαν τυπικὰ σημεῖα εἶναι τελείως ἀπρόσφορα πρὸς τοῦτο. Μετ' αὐτῶν συνδέονται νοήματα ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον τυπικά. Τὸ μοναδικὸν νόημα (περιπεπλεγμένον πάντοτε μετὰ τυπικῶν νοημάτων) ἐκφράζεται — οὐδέποτε διατυποῦται—διὰ μοναδικῆς ἀποχρώσεως κινήσεώς μας, φωνῆς μας ἢ λάμψεως τῶν ὀφθαλμῶν μας—κινήσεως, φωνῆς καὶ λάμψεως, αἱ ὁποῖαι ἐκφράζουν πάντοτε καὶ κοινωνικόν τι συγχρόνως. Ἐν τῇ ψυχῇ μας λέξις τις ἢ ἄλλο γλωσσικὸν σύμβολον πληρωθῆ διὰ πλούτου ἀπολύτως ἀτομικῶν νοημάτων, τοῦτον δὲν δυνάμεθα νὰ ἐκφράσωμεν διὰ ξηρᾶς ἀσθενείας τῆς λέξεως ἢ δι' ἄλλου ξηροῦ καὶ ἀπροσώπου σχηματισμοῦ σημείου. «Ἦ τὸν γὰρ οὐδαμῶς ἐστίν», λέγει ὁ Πλάτων εἰς τὴν «Ἑβδόμην Ἐπιστολήν» του.¹⁾ Οὐδεὶς «νοῦν ἔχων» ἐμπιστεύεται ποτε τὸν ἐσωτερικὸν τοῦ πλοῦτον εἰς τὸ «ἀσθενές» καὶ «ἀμετακίνητον» τῶν ξηρῶν τύπων.²⁾ Ὁ Πλάτων, λέγων ταῦτα, ἔχει κυρίως ὑπ' ὄψιν τοὺς γραπτοὺς τύπους. Μήπως ὁμοίως τὸ «ἀσθενές» καὶ «ἀμετακίνητον» προσιδιάζει μόνον εἰς αὐτούς; Πάντα τὰ γλωσσικὰ σημεῖα, ἐρ' ὅσον θεωροῦνται ὡς ἀπροσώπως ἰσχύοντα ἢ καὶ ἐν τῇ πραγματοποιήσει των μακρὰν τῶν συμπληρούντων αὐτὰ ἀπολύτως ἀτομικῶν ἐκφράσεων, εἶναι «ἀσθενῆ» καὶ «ἀμετακίνητα». Πόσον ἀληθές εἶναι τοῦτο γνωρίζει πολὺ καλῶς ὁ Μόνος. Εὐρισκόμενος πρὸ τοῦ ἑνὸς «σχίζει τὸ στήθος του, γυμνώνει τὴν καρδίαν του, ζητεῖ τὴν κραυγὴν τὴν δυναμένην νὰ ἐκφράσῃ τὴν συγκίνησιν, ἐκ τῆς ὁποίας εἶναι μεθυσμένος», ἀλλ' «αἰσθάνεται, ὅτι ἡ φρᾶσις τὸν προδίδει, ὅτι καμμία λέξις δὲν εἶναι ἱκανὴ νὰ φέρῃ πρὸς ἄλλα χεῖλη τὸν παλμόν, ἐκ τοῦ ὁποίου ἢ ἰδική του ἔδονήθη. Φωνάζει, ἐξηγεῖ, ἰκετεύει. Σπανίως ἔρχεται ἀπάντησις καί, ὅταν αὕτη ἔλθῃ, (ὁ Μόνος) ἐρωτᾷ ἑαυτὸν κατάπληκτος: «Δὲν μὲ ἤκουσεν (ὁ εἷς) ἢ μετεβάλλομεν γλῶσσαν ;»³⁾—

1) 341 c. Ὁ γάλλος μεταφραστὴς τῶν Ἐπιστολῶν τοῦ Πλάτωνος Joseph Souilhé, (Collection des Universités de France, Platon, Œuvres Complètes, Τόμος XIII) μεταφράζει ὀρθότατα τὴν ἐν τῷ κειμένῳ φρᾶσιν διὰ τοῦ: «Il n'y a pas moyen en effet de les mettre en formules». Τὸ «οὐδαμῶς Ἦ τὸν» τοῦ Πλάτωνος εἶναι κάτι, τὸ ὁποῖον οὐδέποτε μὲν διατυποῦται, ἀλλὰ θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ ἐκφρασθῆ.

2) Πλάτωνος, Ἑβδόμη Ἐπιστολή, 342e ἕως 343a.

3) Edouard Estaunié, Solitudes, 1930, σ. 144.

“Ὅσον καὶ ἂν ἀγωνίζεται ὁ Μόνος διὰ νὰ ἐκφράσῃ αὐτό, τὸ ὅποιον θέλει νὰ καταστήσῃ συλληπτὸν εἰς τὸν Ἕνα, ὅσον καὶ ἂν ἡ ὁμιλία του συναγωνίζεται τὰ ἀριστουργήματα τῆς τέχνης ὡς πρὸς τὸν πλοῦτον τῶν ἐν αὐτῇ ἀπολύτως ἀτομικῶν νοημάτων καὶ μοναδικῶν ἐκφράσεων, ὁ Εἷς, ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ καταλάβῃ αὐτήν, (ἄλλως ὁ Μόνος θὰ ὑποφέρῃ), δὲν συλλαμβάνει συνήθως παρὰ μόνον τὸ τυπικὸν τῆς μέρος. Ἐὰν πρὸς τὴν γλώσσαν εἶναι συνδεδεμένη, ὡς παρατηρεῖ ὁ Oswald Spengler,*) ἡ ἔννοια τοῦ σχολείου, ἡ δύναμις τῆς συλλήψεως τῶν μοναδικῶν συμβάσεων οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν πρὸς οἵανδήποτε σχολικὴν ἀγωγὴν. Μόνον τὸ τυπικὸν δύναται νὰ διδαχθῇ καὶ μόνον ἐπ’ αὐτοῦ δίδομεν πρὸ τῆς κοινωνίας — ὄχι μόνον εἰς τὰ σχολεῖα ἢ τὰ πιανεπιστήμια, ἀλλ’ εἰς ἕκαστον βῆμα καὶ εἰς ἕκαστην κίνησιν μας — ἔξετάσεις. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ καθ’ ἡμᾶς ὀρθὴ σύλληψις τοῦ τυπικοῦ μέρους τῆς ὁμιλίας τοῦ ἄλλου μᾶς ἱκανοποιεῖ. Νομίζομεν συνήθως — τὴν σημασίαν δὲ τῆς ἀληθείας ταύτης διὰ τὸν ἄνθρωπον τῆς καθημερινῆς ζωῆς μᾶς ἔδειξεν ὁ Παν. Κανελλόπουλος,*) — νομίζομεν, ὅτι ἐκαταλάβομεν τὸν ἄλλον, ὅταν ἐγίναμεν κύριοι τοῦ κοινωνικοῦ νοήματος τῆς ὁμιλίας του. Δὲν ἀπατώμεθα πάντοτε ὡς πρὸς τοῦτο. Ἡ ἀπείτη μας ἴσως εἶναι σκληρὰ διὰ τὸν Μόνον, ὅταν ἡμεῖς ἀποτελοῦμεν Ἕνα δι’ αὐτόν. Διὰ τῆς εἰς τὴν ὁμιλίαν του ἀπαντήσεώς μας π. χ., διὰ τῆς ὁποίας προκαλοῦμεν αὐτὸν νὰ θέσῃ εἰς τὴν δοκιμασίαν τῆς συζητήσεως τὰ ὑπ’ αὐτοῦ λεχθέντα — ὡς εἴαν ἦτο δυνατόν ἡ ὁμιλία, διὰ

1) Oswald Spengler, ἔνθ’ ἄνωτ. σ. 161.

2) Ἰβρίδ. κυρίως Παν. Κανελλόπουλος, Ὁ Ἄνθρωπος καὶ ἡ Κοινωνία, § 11 (ἐν τῷ Ἀρχαίῳ κλπ. σελ. 166 - 168). — «Τὸ ἀπολύτως ἀτομικὸν στοιχεῖον,» παρατηρεῖ ὁ Π. Κανελλόπουλος (ἔνθ’ ἄνωτ.) — τὸ ὅποιον θὰ προσδώσωμεν εἰς τὸν ἔρωτά μας ἢ τὴν φιλίαν μας — ἡμεῖς καὶ αὐτὸ καὶ δὴ ἐξ ἴσου ἀνεξήγητον, ὅπως καὶ ἔκείνα, τὰ ὅποια διατηρεῖ τῶν ἀνθρώπων ἡ μνήμη — δὲν θὰ γίνῃ ἀντιληπτὸν οὐδ’ ὑπ’ ἐκείνου, πρὸς τὸν ὅποιον στρεφόμεθα καὶ ἀφιερώνομεθα. Ἡ καθημερινὴ ζωὴ εἶναι πλήρης κοινοῦ μικρῶν παρορμημάτων, τὰ ὅποια ὅσον περισσότερον μικρὰ εἶναι, τόσον μεγαλειότεραν πικρίαν γεννοῦν εἰς τὴν ψυχὴν μας. . . . Ἐκίστη κίνησις μας σημαίνει καὶ κάποιαν ἀχαριστίαν πρὸς τὸν πλησίον μας. Δι’ ἐκίστη βήματός μας ἀντιπαρορχόμεθα καὶ κάτι, τὸ ὅποιον προσφέρει εἰς ἡμᾶς ὁ γείτων μας. Δὲν ὑπάρχει διάλογος, εἰς τὸν ὅποιον νὰ μὴ μείνῃ ἀνανταπόκριτον ἔκείνο τὸ νόημα τῶν λόγων μας, εἰς τὸ ὅποιον ἀποδίδομεν κυρίως σημασίαν.»

τῆς ὁποίας ὁ Μόνος ζητεῖ νὰ μᾶς προσφέρει ἢ νὰ μᾶς ἀποκαλύψῃ τὸν ἑαυτὸν του, ὅσον καὶ ἂν τὸ περιεχόμενόν της ἐμφανίζεται ὑπὸ μορφὴν γνώμης, ν' ἀποτελῇ γνώμην ἀμφισβητήσιμον καὶ συζητήσιμον—, ἀπωθοῦμεν μακρὰν μᾶς τὸν ἀγωνιωδῶς προσπαθοῦντα νὰ μᾶς προσεγγίση. Ἀποκρούομεν (ἔστω καὶ ἀσυναισθήτως) τὴν προσφορὰν ὀλοκλήρου τοῦ τοῦ εἶναι.—Ἡ ἀπάντησίς μας εἰς τὸν Μόνον, διὰ τῆς ὁποίας δεικνύομεν, ὅτι συνελάβομεν μὲν ὀρθῶς τὸ τυπικὸν νόημα τῆς ὁμιλίας του, ἀλλὰ συνεπληρώσαμεν αὐτὸ δι' ἰδίων μας ἀπολύτως ἀτομικῶν νοημάτων, ξένων πρὸς ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα οὗτος «ἤθελε νὰ μᾶς εἴπῃ», σημαίνει δι' αὐτὸν «παρὰ νόησιν» τῆς ὁμιλίας του, ἀπομάκρυνσιν του δηλαδὴ ἀπὸ ἡμᾶς. Παρὰ νόησιν (ἀπομάκρυνσιν), ὁ πρὸς ἄρσιν τῆς ὁποίας ἀγὼν εἶναι ἐκ τῶν δυσχερεστάτων. Πρὸς ἄρσιν αὐτῆς δὲν ἀρκοῦν μόνον αἱ δυνάμεις τοῦ παρὰ νοηθέντος ἢ ἡ εὐθυκρισία καὶ ἡ καλὴ πίστις τοῦ ἄλλου. Οὐδεμία σειρὰ συλλογισμῶν, οὐδεμία ἀποδεικτικὴ τέχνη δύναται ν' ἀποδείξῃ εἰς τὸν παρὰ νοήσαντα τὴν πλάνην του. Ὅσον καὶ ἂν ἐντείνῃ ὁ τελευταῖος οὗτος ὅλας τὰς διανοητικὰς του δυνάμεις μὲ ὅλην τὴν καλὴν πρόθεσιν νὰ καταλάβῃ, ἐφ' ὅσον εἶναι ἐστερημένος τῆς διαισθητικῆς ἐκείνης ἰκανότητος, διὰ τῆς ὁποίας καὶ μόνης δύναται τις νὰ γίνῃ κύριος τοῦ ἀπολύτως ἀτομικοῦ τοῦ ἄλλου, ματαιοπονεῖ.— «Es wäre ganz gut, wenn es jemanden gäbe, der solche Sachen versteht», θέτει ὁ R a i n e r M a r i a R i l k e ¹⁾ εἰς τὰ χεῖλη ἑνὸς τῶν πλέον λεπτῶν καὶ ζωντανῶν προσώπων τοῦ ἔργου του.— Μόνον ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος εἶναι «οἰκεῖός τε καὶ ἄξιός τοῦ πράγματος, θεῖος ὢν» ²⁾ — διὰ νὰ μεταχειρισθῶμεν διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν πλατωνικὴν ἔκφρασιν — δύναται νὰ διαισθανθῇ τὸ ἀπολύτως ἀτομικὸν τοῦ ἄλλου. Πρὸ τοιούτων ὅμως δὲν εὐρισκόμεθα εἰμὴ εἰς ἐκτάκτους τινὰς στιγμὰς. Ἡ σημασία τούτου διὰ τὸν Μόνον καὶ διὰ τὸν ἀγῶνά του κατὰ τὴν πρὸς τὸν Ἐνα ὁμιλίαν του εἶναι αὐτονόητος.

1) R a i n e r M a r i a R i l k e, Die Aufzeichnungen des Malte Laurids Brigge, 1920, Erstes Bändchen, σ. 125.

2) Πλάτωνος, Ἑβδόμη Ἐπιστολή, 340c.

Γράφοντες τὰ ἀνωτέρω εἶχομεν ὑπ' ὄψιν μας ὁμιλίαν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὄχι μόνον ὁ ὁμιλῶν — ὁ Μόνος —, ἀλλὰ καὶ ὁ πρὸς ὃν αὐτὴ — ὁ Εἷς — εἶναι ἄνθρωπος. — Ἐρωτᾶται ὅμως: Δύναται ἄρα γε νὰ εἶναι «Εἷς» καὶ ὃν τι μὴ ἄνθρωπος; Εἶναι δυνατὸν νὰ ὁμιλήσωμεν καὶ πρὸς μὴ ἄνθρωπον; — Ὅν ἐστερημένον διὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς μιᾶς ψυχῆς οὐδέποτε ἀποτελεῖ βεβαίως δι' ἡμᾶς Ἔνα. Ἄπὸ τὸν Ἔνα μᾶς χωρίζει ψυχικὴ ἀπόστασις, τοιαύτη ὅμως δὲν εἶναι νοητὴ εἰμὴ μεταξὺ ἐμφύχων ὄντων. Τὸ «πρῶγμα» οὐδέποτε ἔχει τὴν δύναμιν νὰ μᾶς ληστώσῃ ἀπὸ τὴν ψυχικὴν μεξμόνοιαν, ἐφ' ὅσον τοιαύτη λύτρωσις σημαίνει ψυχικὴν προσέγγισιν, εἰς τὴν προκειμένην δὲ περίπτωσιν οὔτε τὸ Ἐγὼ εἶναι φυσικὰ δυνατὸν νὰ πλησιάσῃ τὴν ψυχὴν προέγματος ἐστερημένου ψυχῆς, οὔτε τὸ ἄψυχον πρῶγμα νὰ πλησιάσῃ διὰ ψυχῆς τὸ Ἐγὼ. Οὐδεμίαν ἀντιπόκρισιν περιμένει τις ἀπὸ τὸ «κωφὸν» καὶ «βωβὸν» «πρῶγμα» πρὸς τὸ ὁποῖον οὔτε ὁμιλίαν δύναται τις ν' ἀπευθίνη. — Ἐν ἀντιθέσει πρὸς «αὐτὸ», πρὸς τὸ «πρῶγμα», ἔχομεν τὸ «Σὺ».) Τοῦτο χαρακτηρίζουν αἱ ἰδιότητες ἀκριβῶς ἐκεῖναι, ἡ ὑπαρξίς τῶν ὁποίων εἰς τὸ εἶναι τοῦ Ἐγὼ ἐφισκόμενον ὄν, ἀποτελοῦν προϋπόθεσιν τῆς δυνατότητος νὰ καταστῇ τοῦτο τόσον Εἷς διὰ τὸ Ἐγὼ, ὅσον καὶ συνομιλητὴς του. «Σὺ» εἶναι τὸ ὄν τὸ πεπροικισμένον μὲ τὴν ἰκανότητα τοῦ δέχεσθαι καὶ τοῦ νοεῖν τὴν ὁμιλίαν μου καὶ τοῦ ἀπαντᾶν δι' ὁμιλίαν πάλιν εἰς αὐτήν. — τὸ ὄν δηλαδή, εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ὁποίου εἶναι δυνατὸν ἢ ψυχὴ μου νὰ εἶσθαι ἀπήχησιν,») ὡς καὶ ἡ ἰδική του εἰς τὴν ἰδικήν μου. (Ὁ βαθμὸς, τὸ εἶδος, ἢ ἀπόχρωσις τῶν ἐν λόγῳ ἀπηχέσεων δημιουργοῦν τὰς διαφόρους μεταξὺ τῶν ψυχῶν μας ἀποστάσεις. Πᾶν Σὺ δύναται νὰ καταστῇ δι' ἐμὲ Εἷς, κατὰ τὸν ἀγῶνα δὲ πρὸς ἄσθαι τῆς μεταξὺ μας ἀποστάσεως δύναμαι νὰ ὁμιλήσω πρὸς αὐτό. Ὅσον περισσότερον ἀνεπτυγμέναι εἶναι αἱ ἰδιότητες τοῦ Σὺ εἰς ἐκεῖνον, πρὸς τὸν ὁποῖον

1) Ἡβλ. Alfred Vierkandt, Gesellschaftslehre, σελ. 166, — τοῦ αὐτοῦ, Sozialpsychologie, als Handwörterbuch der Soziologie, σελ. 559, — Theodor Litt, Individuum und Gemeinschaft, σελ. 141.

2) Ἡβλ. Alfred Vierkandt, Gesellschaftslehre, σελ. 168 καὶ ἐπ. καὶ Sozialpsychologie, σελ. 559, στήλη β'.

ὁμιλῶ, ὅσον τελειότερον συλλαμβάνει οὗτος καὶ ἐκφράζεται, τόσον εὐχερεστέρα εἶναι δι' ἐμὲ ἢ πρὸς αὐτὸν ὁμιλία μου, τόσον ὀλιγώτερον ἐπίπονος ἢ προσπάθεια, ὅπως καταστήσω εἰς αὐτὸν συλληπτὰ ὠρισμένα νοήματα. Τὸ ὄν, εἰς τὸ ὁποῖον αἱ ιδιότητες τοῦ Σὺ ἀπαντοῦν εἰς τὴν μεγαλυτέραν των ἀνάπτυξιν, εἶναι τὸ ὁμοίόν μου : ὁ ἄνθρωπος. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ὁμιλία μου πρὸς αὐτὸν θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἢ ὀλιγώτερον ἐπίπονος δι' ἐμέ. Ἐν τούτοις εἰς τὸν ἀπασχολοῦντα ἡμᾶς ἐνταῦθα ἀγῶνα δὲν ἔχει οὕτω. Ἡ τραγικότης τῆς ὁμιλίας τοῦ Μόνου πρὸς Ἐνα—ἄνθρωπον, τὴν ὁποίαν ἐπεχειρήσαμεν νὰ συλλάβωμεν καὶ νὰ δείξωμεν ἀνωτέρω, δὲν χρωματίζει καὶ πᾶσαν ὁμιλίαν τοῦ Μόνου πρὸς Ἐνα μὴ — ἄνθρωπον. Δὲν ἐννοοῦμεν βεβαίως τὴν ὁμιλίαν τινὸς πρὸς ζῷον—(διότι τὰ γνωρίσματα τοῦ Σὺ χαρακτηρίζουν καὶ τινὰ ζῷα. Ὁρισμένα ἐξ αὐτῶν εἶναι ἱκανὰ νὰ συλλάβουν τὴν ὁμιλίαν μου καὶ ν' ἀπαντήσουν εἰς αὐτήν. Ποῖος δὲν ἔχει συνομιλήσει μὲ σκύλον ;) Καὶ κατὰ τὴν ὁμιλίαν ἀνθρώπου πρὸς ζῷον εὐρίσκονται δύο πραγματικαὶ συνειδήσεις ἔναντι ἀλλήλων, ὅπως καὶ κατὰ τὴν ὁμιλίαν ἀνθρώπου πρὸς ἄνθρωπον. Ἀλλ' εἰς τὴν ἀντιπαράταξιν ἀκριβῶς δύο συνειδήσεων, ἐκ τῶν ὁποίων ἢ μία ἀγωνίζεται διὰ τῶν σημείων τῆς ὁμιλίας νὰ καταστήσῃ εἰς τὴν ἄλλην συλληπτὰ ὠρισμένα νοήματα, τὰ ὁποῖα ὡς ἐκ τῆς φύσεώς των δὲν ἐπαναλαμβάνονται, δὲν ἀνατυποῦνται εἰς δευτέραν συνείδησιν, ἔγκειται ἢ τραγικότης τῆς ὁμιλίας τοῦ Μόνου πρὸς τὸν Ἐνα,—ἄνθρωπον. Τῆς τραγικότητος αὐτῆς εἶναι ἀπηλλαγμένοι ὠρισμένοι ὁμιλίας ἀπευθυνόμενοι πρὸς Σὺ, τὸ ὁποῖον στερεῖται τῶν ψυχοφυσικῶν ἐκείνων ιδιοτήτων, ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζονται αἱ κύρια ἱκανότητες τοῦ Σὺ.— Οὐδὲν νόημα προσευχῆς μας — ὁμιλίας μας πρὸς τὸν Θεόν—, ὅσον ἀπολύτως ἀτομικὸν καὶ ἂν εἶναι, μένει ἀσύλληπτον εἰς αὐτόν.— Ὁ Φραγκίσκος τῆς Ἀσσίζης ὁμιλῶν πρὸς τοὺς «ἀδελφούς» του —τὰ δένδρα, τὸν ἥλιον, τὰ ρυάκια—, δὲν παραπονεῖται, ὅτι μένει ἀκατάληπτος εἰς αὐτούς.— Ἀλλὰ δύναται τις νὰ ὁμιλήσῃ καὶ πρὸς ἄψυχα ; Ἄν τοῦτο ἀληθεύῃ, δὲν χάνει τὴν ἰσχύν της ἢ παρατήρησις, ὅτι μόνον πρὸς «Σὺ» δύναται τις νὰ ὁμιλήσῃ ; Βεβαίως ὁ κόσμος τῶν πραγμάτων στερεῖται, αὐτὸς καθ' ἑαυτόν, συνειδήσεως, στερεῖται τῆς ἱκανότητος καὶ τοῦ δέχεσθαι ὁμιλίαν καὶ τοῦ ὁμιλεῖν, εἶναι κω-

πρὸς καὶ βωβός. Δυναίμεθα ὁμῶς καὶ ν' ἀπειθύνωμεν πρὸς νεκρὰ καὶ ἄψυχα ἀντικείμενα ἢ καὶ πρὸς πλάσματα τῆς φαντασίας μας ὁμιλίαν καὶ νὰ εὔρωμεν ἀπήχησιν εἰς αὐτὰ καὶ νὰ συναντήσωμεν ἀκόμη καὶ τὸν "Ἐνα μεταξύ των, ἐφ' ὅσον καταστήσωμεν αὐτὰ Σὺ, ἐφ' ὅσον ἐμψυχήσωμεν εἰς αὐτὰ ζωὴν, ψυχὴν, συνείδησιν καὶ τὰ προικίσωμεν με ἄλλα καὶ φρονίην, α" (Ὁ κόσμος τῶν πνευματίων» λέγει ὁ (Göthe) — «καὶ τῶν πραγμάτων» δύναιται τις νὰ προιδέσῃ — «δὲν εἶναι κλειστός· ὁ νοῦς σου εἶναι κλειστός, ἡ καρδία σου νεκρὴ», (Ὁ ἠρωτρικὸς πλοῦτας ἐνὸς τῶν μεγάλων μυστικῶν τοῦ Μεσαίωνα — ἡ πίστις δὲν ἐπιτυγχάνει θιγίματα; — καὶ τοῦ γνησίου παιητοῦ — ἄλλου δηλαδή μεγάλου πιστοῦ *) ἔχει τὴν δύναμιν ν' ἀνοίγῃ τοὺς κόσμους τῶν πνευματίων καὶ τῶν πραγμάτων. Δὲν πρέπει ὁμῶς νὰ νομισθῇ, ὅτι τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐπιτυγχάνεται μόνον εἰς απαντίας περιπτώσεις θιγίματος καὶ ὅτι ἀποτελεῖ προνόμιον μόνον τῶν μεγάλων ἀτόμων. "Ἐνιεντι τῶν πρωτογόνων καὶ τῶν μικρῶν παιδῶν ἴσταια, κατὰ τὰς περιτηρήσεις τῆς ψυχολογίας,") ἂν ὄχι ὁλόκληρος ὁ κόσμος τῶν πραγμάτων (ὡς ὑπεστηρίχθη, καὶ μάλιστα διὰ τοὺς πρωτογόνους ἀπὸ τὸν L. é n y - B r u h l), μέγα πάντως μέρος αὐτοῦ με τὰς ιδιότητας τοῦ Σὺ. Τοῦτο βεβαίως ἀρτίζεται εἰς τὴν ἀτελή παρὰ τοῖς πρωτογόνοις καὶ παιδίσι ἀνάπτυξιν τῆς διανοίας. Ἄλλ' αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι τὸ ἀξιοσημεῖστον. (Ὁ ἀτελής καὶ ὁ ὑπὲρ τὸ δέον τέλειος συναντῶνται εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο παραδόξως καὶ εἶναι αἱ προνομιούχοι εἰς τὰς πρὸς τὸν κόσμον τῶν νεκρῶν πραγμάτων σχέσεις καὶ ἐπικοινωνίας των. Πᾶσα μετατροπὴ νεκροῦ σώματος εἰς συνομιλητὴν, πᾶσα συνομιλία μετὰ πλάσματος τῆς φαντασίας στηρίζεται εἴτε ἐπὶ διανοητικῆς ἀτελείας ὡς ἡ τοῦ πρωτογόνου καὶ τοῦ παιδίου

1) Faust, στίχ. 443—444.

2) Περὶ τῆς σχέσεως μεταξύ ποιήσεως καὶ πίστεως πρὸς. Π. ν. Καπετανιάκη, Ἡ Κοινωνία τῆς Ἐποχῆς μας, σελ. 27 καὶ ἑπ. καὶ Henri Bremond, Prière et Poésie.

3) F. Challeve, Psychologie Génétique et Ethique εἰς G. Dumasia, Traité de Psychologie, Τόμος Β', σελ. 712 κ. ἑπ., — Alfred Vierkandt, Gesellschaftslehre, σελ. 168—172. — Πρὸς καὶ τὰ περὶ L. é n y - B r u h l ἄρθρα τοῦ Μ(ιχαήλ) Τ(σαμαδοῦ) τὰ δημοσιευθέντα ἐν τῇ "Ἀρχαίᾳ Φιλοσοφίᾳ καὶ Θεωρίᾳ τῶν Ἐπιστημῶν", ἔτος Ι', τεύχος 2, σελ. 201 κ. ἑπ. καὶ ἔτος Δ', τεύχος 1, σελ. 108 καὶ ἑπ.

εἴτε ἐπὶ ὑπερνικήσεως τοῦ λόγου, ὅπως σημειοῦται αὕτη εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ πιστοῦ, τοῦ ποιητοῦ ἢ καὶ τοῦ κοινοῦ ἀνθρώπου καθ' ὁρισμένας δημιουργικὰς αὐτοῦ στιγμὰς. Ἡ φωνὴ ἀνθρώπων τινῶν εὐρίσκει ἀπήχησιν μικροτέραν εἰς τὰ ὄτα τῶν ἀκουόντων, τῶν ζώντων, καὶ μεγαλυτέραν εἰς τὸν κόσμον τῶν ἀπλῶν καὶ νεκρῶν πραγμάτων—τῆς φύσεως π.χ.—ἢ εἰς τὰ ὄτα πνευμάτων—ὡς ὁ Θεός. Ὁ Θεὸς ἢ ἡ φύσις ἢ ὁ κόσμος ἀποτελεῖ δι' ὁρισμένους ἀνθρώπους τὸν Ἕνα Μόνον ὃ Θεὸς ἢ ἡ φύσις ἢ ὁ κόσμος δύνανται νὰ τοὺς λυτρώσουν ἀπὸ τὴν μόνωσίν των.¹⁾ Καὶ ὁ ἀγὼν πρὸς λύτρωσιν τῶν ἀνθρώπων τούτων εἶναι σκληρός, ὅπως πᾶς ἀγὼν Μόνου. Ἡ πρὸς τὸν Ἕνα των ὅμως ὁμιλία των δὲν παρουσιάζει τὰς δυσχερείας, τὰς ὁποίας ἐπιστοποιήσαμεν, μελετῶντες ἄλλην ὁμιλίαν Μόνου ἀνωτέρω. Ἐνταῦθα δὲν ὑπάρχουν δύο πραγματικαὶ συνειδήσεις ἕναντι ἀλλήλων,—ἀντιμέτωποι ἀλλήλων, ὡς θὰ ἠδυνάμεθα νὰ εἴπωμεν εἰς πολλὰς περιπτώσεις ὁμιλίας Μόνου πρὸς Ἕνα-ἀνθρώπον. Ἐνταῦθα συμβαίνει ὅτι ἀκριβῶς καὶ κατὰ τὴν ὁμιλίαν τινὸς πρὸς ἑαυτὸν, κατὰ τὴν ὁποίαν μέρος τι τοῦ Ἐγὼ μεταβαλλόμενον εἰς Σὺ ὁμιλεῖ πρὸς τὸ Ἐγὼ ἢ δέχεται τὴν ὁμιλίαν του. Κατ' αὐτὴν δὲν διαφεύγει ἀπὸ τὸν ἐκάστοτε ἀχροατὴν οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον νόημα τῆς ὁμιλίας τοῦ ἄλλου, ἐφ' ὅσον καὶ αὐτὰ τὰ μὴ ἀνατυπούμενα εἰς δευτέραν συνείδησιν καὶ μὴ ἐπαναλαμβανόμενα κἄν ἐντὸς τῆς αὐτῆς συνειδήσεως νοήματα τῆς ὁμιλίας τοῦ μὲν γίνονται συλληπτὰ εἰς τὸν ἄλλον διὰ τῆς μοναδικῆς των ἐμφανίσεως ἐντὸς

1) Χαρακτηριστικὸς εἶναι ὁ ὁρισμὸς, τὸν ὅποιον δίδει εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς τέχνης ὁ ποιητὴς Richard Dehmel. Λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν, ὅτι τὸ καλλιτέχνημα εἶναι ἐπίσης—καὶ δὴ κατ' ἐξοχὴν—τρόπος ἐπικοινωνίας μας πρὸς κάποιον «Σὺ», τὸ ὅποιον λυτρώνει τὸν δημιουργὸν καλλιτέχνην, ὁ ὁρισμὸς τοῦ Dehmel ἐπικυρώνει τὰ ἀνωτέρω ἐν τῷ κειμένῳ τονιζόμενα. «Ἡ τέχνη», λέγει ὁ Dehmel «ὑπάρχει εἰς τὰ καλλιτεχνήματα, τὰ ὅποια ἐδημιουργήθησαν ὄχι διὰ τὸν λαόν, ἀλλὰ διὰ τὸν Θεὸν καὶ τὸν κόσμον, διὰ τὴν ψυχὴν τῆς ἀνθρωπότητος ἢ διὰ τὰ λουλούδια τῶν ἀγρῶν, δι' ὅλους καὶ διὰ κανένα, διὰ τὴν αἰωνίαν ζωὴν ἢ δι' οἵανδήποτε ἄλλην ἀπεριορίστου μεγέθους μονάδα». Πρβλ. Richard Dehmel, Kunst und Volk ἐν Gesamtelte Werke, III Band, 1920, σ. 101.—Ὁ Θεός, ὁ κόσμος καὶ ἡ ψυχὴ τῶν λουλουδιῶν εἶναι τὰ «πρόσωπα», πρὸς τὰ ὅποια ἀπευθύνεται ὁ ἀληθὴς καλλιτέχνης καὶ τὰ ὅποια τὸν λυτρώνουν ἀπὸ τὴν μόνωσίν του.

μιᾶς καὶ μόνης συνειδήσεως, ἐν τῇ ὁποίᾳ τόπον ὁ ὁμιλητής, ὅσον καὶ ὁ ἀκροατής κινουῦνται ὄχι ὡς ἀπλάϊ εἶδωλα τοῦ ἔξωτερικοῦ κόσμου, ἀλλ' ὡς κάτοικοί της ζῶντες ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον ἐντὸς αὐτῆς. Δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη ἀνιστορήσεως τῶν νοημάτων τῆς προσευχῆς μας εἰς δευτέραν συνείδησιν ἢ ἐπαναλήψεώς των ἐντὸς τῆς συνειδήσεώς μας, διὰ τὰ τὰ συλλήψῃ ἐκεῖνος, πρὸς τὸν ὁποῖον ἀπευθυνόμεθα. Διὰ τοῦτο, εὐρισκόμενοι πρὸ τοῦ Θεοῦ, ὁμιλοῦμεν πρὸς αὐτὸν χωρὶς κόπον, χωρὶς ἀγῶνα, χωρὶς τὸν κίνδυνον τῆς παρενοήσεώς μας. — Διὰ τοῦτο εὐτοχεῖς ἐκεῖνοι, διὰ τοὺς ὁποῖους εἶς εἶναι ὁ Θεός. "Ἐὰν ὅσον ὁ Θεός ἀποτελεῖ δι' ἡμᾶς "Ἐνα, — καὶ διὰ πολλοὺς ἄλλους πλὴν τοῦ ἀνωτέρου λόγου, τοὺς ὁποῖους δὲν δυναίμεθα νὰ ἐξετάσωμεν ἐνταῦθα, — δύναται νὰ μᾶς λυτρώσῃ ἀπὸ τὴν μόνωσίν μας κατὰ τὸν πληρέστερον καὶ γνησιώτερον τρόπον. — "Ἄλλ' ὁ Θεός μας δὲν εἶναι πᾶντοτε ὁ εἶς δι' ἡμᾶς.

Γ'.

Ο ΜΟΝΟΣ ΠΡΟ ΤΗΣ ΟΜΙΛΙΑΣ ΤΟΥ ΕΝΟΣ

"Ἡ ἀξία, τὴν ὁποῖαν ἔχει διὰ τὸν Μόνον ἢ πρὸς αὐτὸν ὁμιλία τοῦ Ἐνός, θὰ ἦτο καὶ εἰς ἐκείνην ἀκόμη τὴν περίπτωσιν μεγάλη, καθ' ἣν ἡ ὁμιλία αὕτη δὲν θὰ ἀπηριθόνετο κατὰ βῆλος πρὸς αὐτόν, ἀλλὰ θὰ ἀπετέλει μόνολογον ἀπλῶς ἐκφραζόμενον ἐνώπιόν του. Καὶ ἀσήμιατα ἔτι κινήματα τοῦ Ἐνός ἔχουν σημασίαν δημιουργήματος διὰ τὸν Μόνον. Καὶ αὕτη ἡ κοινοτέρα καὶ κενωτέρα κλίσις τῆς κριτικῆς τοῦ Ἐνός — ἀπρόσωπός τις χωρετισμός — καὶ αὕτη ἡ πλέον τυπικὴ χειρονομία του ἀποτελοῦν πολλάκις διὰ τὸν Μόνον γεγονότα σημασίας, μοναδικότητος καὶ σπουδαιότητος, τὰς ὁποίας ἡ ἱστορία ἀποδίδει μόνον εἰς τὰ μεγάλα δημιουργήματα τοῦ φορτικοῦ πολιτισμοῦ. Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον καθιστᾷ πρᾶξιν τινὰ γνήσιον δημιουργημα, ἢ ἐν αὐτῇ δηλαδή ἐπικράτησις τοῦ ἀπολύτως ἀτομικοῦ, ἔσονται καὶ εἰς πᾶν κίνημα τοῦ Ἐνός, ὡς βλέπει τοῦτο ὁ Μόνος. — "Ἄν δὲν δυναίμεθα νὰ θεωρήσωμεν πᾶσαν ὁμιλίαν ὡς γνησίαν δημιουργίαν, διὰ τὸν Μόνον καὶ ἡ τυπικωτέρα ὁμιλία τοῦ Ἐνός ἀποτελεῖ πᾶντοτε μοναδικὸν τι καὶ

δημιουργικόν. Πᾶν ὅ,τι πηγάζει ἀπὸ τὸν Ἐνα, πᾶν ὅ,τι συνδέεται στενῶς πρὸς αὐτὸν φέρει τὸν πλοῦτον τῆς προσωπικότητός του, ἢ ὁποία διὰ τὸν Μόνον εἶναι πάντοτε μεγάλη. Ὅσάκις ὁ Εἷς ὁμιλεῖ πρὸς τὸν Μόνον, ὁ τελευταῖος οὗτος βλέπει ἀναντικατάστατον καὶ βαρυσήμαντον πλοῦτον—τὸν πλοῦτον τοῦ Ἐνός!—σπαταλῶμενον πρὸς χάριν του, μοναδικὸν καὶ βαρυσήμαντον δημιούργημα—τὸ δημιούργημα τοῦ Ἐνός!—γεννώμενον, δημιουργούμενον πρὸς χάριν του.—Ἡ σημασία ὁμως, τὴν ὁποίαν ἔχει διὰ τὸν Μόνον ἢ πρὸς αὐτὸν ὁμιλία τοῦ Ἐνός δὲν περιορίζεται εἰς τὰ λεχθέντα. Εἰς τὴν ἓν λόγῳ ὁμιλίαν—καὶ ἀποκλειστικῶς εἰς αὐτὴν—θὰ ἦτο δυνατόν νὰ εὔρη ὁ Μόνος τὸ σημεῖον, τὸ ὁποῖον θὰ τὸν ἐλύτρωνεν ἀπὸ τὴν ἀγωνίαν τῆς ψυχικῆς του μονώσεως.

Πρὸς τὴν λύτρωσιν ταύτην ἀπαιτεῖται βεβαιότης τοῦ Μόνου, ὅτι ἦρθῃ ἢ ἀπομονοῦσα αὐτὸν ἀπόστασις. Πῶς θὰ ἐπιτευχθῇ ὁμως τοιαύτη τις βεβαιότης; Διὰ νὰ ἐξακριβώσωμεν πόσον μακρὰν μας εὐρίσκεται ψυχικῶς ὁ ἄλλος,¹⁾ ποία δηλαδή εἶναι ἡ ἔναντι ἡμῶν ψυχικὴ τοῦ διάθεσις, κατὰ πόσον καὶ πῶς καταφάσκει, ἀρνεῖται τὴν ἀπόλυτον ἀτομικότητά μας ἢ ἀδιαφορεῖ πρὸς αὐτῆς, πρέπει νὰ εἰσδύσωμεν εἰς τὴν ψυχὴν του, εἰς τὸν «ἔσωτερικόν» του κόσμον, εἰς πραγματικότητα, τὴν ὁποίαν δὲν δυνάμεθα νὰ δίδωμεν παρὰ μόνον μέσῳ ἄλλης τινὸς διαφόρου πρὸς αὐτὴν καὶ καλυπτούσης μάλιστα αὐτὴν πραγματικότητος. Ἐν τῷ «ἔσωτερικόν» τοῦ ἄλλου εἶναι ὄρατὸν μόνον μέσῳ τοῦ «ἔξωτερικοῦ» του. Ἡ ψυχὴ τοῦ ἄλλου ἀποκαλύπτεται εἰς ἡμᾶς διὰ τοῦ σώματός του,—τὸ σῶμα εἶναι «σῆμα» τῆς ψυχῆς,²⁾ κατὰ τοὺς Πυθαγορείους,—διὰ τῶν σημείων τοῦ σώματός του, διὰ τῆς ὁμιλίας του.—Πᾶσα ψυχικὴ συγκίνησις, ὅσον μικρὰ καὶ ἂν εἶναι ἢ ἔντασις τῆς, συνακολουθεῖται³⁾ ἀπὸ φαινόμενα φυσιολογικά, ὡς εἶναι αἱ διαταραχαὶ τῆς κυκλοφορίας, τῆς ἀναπνοῆς, τῶν ἐκκρίσεων, φαινόμενα δυνάμενα ν' ἀποτελέσουν ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ συγκινουμένου συλληπτὰ καὶ εἰς ἄλλον σημεῖα τῆς συγ-

1) Περὶ βλ. ἀνωτέρω σελ.

2) Πλάτωνος, Κρατύλος, 400 Β.

3) G. Dumas, L'expression des Emotions εἰς G. Dumas, *Traité de Psychologie*, τόμος Α', σελ. 606.

κινήσεως.¹⁾ Διὰ τοῦ σώματος πρίγγεται «σημαίνει ἢ ἂν σημαίνει ἢ ψυχῆ».²⁾ Ὅχι μόνον οἱ ψυχικοὶ κριματισμοὶ μας, αἱ ψυχικαὶ διαθέσεις μας, τὰ συναισθήματά μας, τὰ πάθη μας, ὄχι μόνον τὰ ἐντὸς ἡμῶν ἀντικειμενικὰ νοήματα, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ἐπὶ τὸ ἀπολύτως ἀτομικὸν τῶν ψυχῶν μας, (ἀδιάρροπον ἂν ὁ ἄλλος δύναται ἢ ὄχι νὰ συλλάβῃ τοῦτο), ἐκφράζεται, παριστάται διὰ τῶν σημείων τοῦ σώματός μας. Ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει μόνον τὴν ἰκανότητα, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀνάγκην νὰ ἐκφράσῃ τὸ ἐσωτερικὸν του διὰ τῆς ὀμιλίας. Ἡ ἐκφρασις μας δύναται νὰ μᾶς ἐλατρώσῃ, νὰ μᾶς ἀνακουφίσῃ, νὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ.³⁾ Ὁ σύνδεσμος ὀφραζόμενων σημείων τῆς ὀμιλίας μας πρὸς ὀφραζόμενα ἐκφραζόμενα διὰ τῶν σημείων ταύτων ἐσωτερικῶς γινόντα εἶναι τοιαύτος, ὥστε δύναται νὰ ἀποκρούσῃ πᾶντα χωριστῶν τῶν ψυχικῶν αὐτῶν γεγονότων ἀπὸ τὰς ἐκφράσεις των, πᾶντα χωριστῶν τῶν πρώτων μὲν ὡς «ἐσωτερικῶν», τῶν δευτέρων δὲ ὡς «ἐξωτερικῶν» εἶνος.⁴⁾ Συλλογιζόμεντες τὴν ἐκφρασὴν τοῦ ἄλλου, συλλογιζόμεν πολλὰκις ὄχι σημείον τι ἀλλῶς, ἀλλὰ μέρος αὐτοῦ ταύτων τοῦ κριματισμοῦ τοῦ συναισθόντος τὴν συγγίνην τοῦ ἄλλου. Διὰ τῆς ὀμιλίας ἀνθρώπων τινὸς δυναίμεθα νὰ εἰσαδύσωμεν εἰς τὴν ψυχὴν ταύτων. Ἐὰν αὐτοῦ στηρίζεται κατὰ πολὺ ἢ ἀνοηολόγιστος ἄξιον, τὴν ἀσπίδα ἔχει διὰ τὸν Μόνον ἢ πρὸς αὐτὸν ὀμιλία τοῦ ἑνός. Διὰ τῆς ὀμιλίας ταύτης ὁ Μόνος θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ συλλάβῃ ἅτι ἔχει τὴν μεγαλυτέραν δι' αὐτὸν σημασίαν: τὴν ψυχικὴν ἀπὸ τοῦ ἑνός ἀπόστασιν του. Αἱ πρὸς τὸν Μόνον ψυχικαὶ προσεγγίσεις ἢ αἱ ἀπ' αὐτοῦ ἀπομακρύνσεις τοῦ ἑνός σημαίνουν τὴν εὐνοχίαν ἢ δυσνοχίαν τοῦ Μόνου, τὸν πόθον του ἢ τὴν χαρὰν του, τὴν ἐλπίδα ἢ τὴν ἀπελαπίαν του, τὴν ἀγωνίαν ἢ τὴν ἀνακούφισιν του, τὴν ἐπιτοχίαν ἢ ἀπειτοχίαν τῶν ἀποσταθευμένων τοῦ ἀγῶνός του. Τὴν περὶ αὐτοῦ πορείαν τοῦ ἀγῶνος ταύτου κανονίζει ὁ Μόνος ἐπὶ τῇ βίσει τῶν ἐν λόγῳ ἀποσεγγίσεων ἢ ἀπομακρύνσεων. Ἀὐτὰ τὸν προτρέπου πρὸς τὰ ἑμαυτὸς ἢ τὸν ὀφθαλμὸν εἰς

1) Wilhelm Wundt, Grundriss der Psychologie, 1η ἔκδοσις, 1891, σελ. 101 καὶ ἑα.

2) Πλάτωνος, ἑβδ' ἀγοστ. 400 C.

3) Wilhelm, Stoeck, Das Sich - Aussprechen etc. Kölner Vierteljahrshefte für Soziologie, 7 Jahrg. Heft 4, σελ. 391.

4) Theodor Litt, Individuum und Gemeinschaft, σελ. 191 καὶ ἑα.

ὑπισθοχώρησιν. Ἄλλοτε ἀποτελοῦν τὴν ἀμοιβὴν τῶν κόπων του, ἄλλοτε τοῦ δεικνύουν, ὅτι ματαιοπονεῖ ἀγωνιζόμενος. Ὡρισμένη τέλος προσέγγισις τοῦ φέρει καὶ αὐτὴν ἔτι τὴν λύτρωσιν. — Ἄν ὁ Μόνος ἠδύνατο νὰ βλέπῃ μὲ καθαρότητα καὶ βεβαιότητα τὴν ἐκάστοτε ψυχικὴν ἀπ' αὐτοῦ ἀπόστασιν τοῦ Ἐνὸς μέσῳ τῆς ὁμιλίας τούτου, ὁ ἐνδιαφέρων ἡμᾶς ἀγὼν θὰ ἦτο ὀλιγώτερον σκληρός. Τὸ σῶμα ὅμως δὲν εἶναι πάντοτε «σῆμα» τῆς ψυχῆς.

Τὸ σῶμα ἀποτελεῖ καὶ προσωπεῖον τῆς ψυχῆς. Τὸ σῶμα καλύπτει τὴν ψυχὴν. Κρύπτει τις τὸν ἐσωτερικόν του κόσμον ὑπισθεν τοῦ σώματος — ἂν καὶ τοῦτο εἶναι ἀδύνατον εἰς ὀρισμένας περιπτώσεις ἐκφράσεων μὴ ἐξουσιαζομένων ἀπὸ τὴν βούλησιν — καὶ ψεύδεται δι' αὐτοῦ. Μελετῶν ὁ Georges Dumas¹⁾ τοὺς κοινωνικοὺς ὅρους τῆς ἐκφράσεως, παρατηρεῖ, ὅτι «ἀνεξαρτήτως τοῦ ἂν ἐξηγοῦνται ἀπὸ τὴν ψυχολογίαν, τὴν φυσιολογίαν ἢ τὴν μηχανικὴν, αἱ πλεῖσται τῶν ἐκφράσεων ἔχουν καταστῆ κατὰ τοῦτο γλῶσσα, καθ' ὅτι χρησιμοποιοῦμεν αὐτὰς ἀκαταπαύστως εἰς τὴν κοινωνικὴν ζωὴν διὰ νὰ ἐκφράσωμεν μὲ δύναμιν συναισθήματα, τὰ ὅποια οὐδὲν αἰσθανόμεθα ἢ δὲν αἰσθανόμεθα παρὰ ἀσθενῶς». — Ψευδόμεθα ὅσάκις διὰ σημείων ἐξωτερικῶν ἀπατῶμεν τὸν ἄλλον ὡς πρὸς τὸ ἐσωτερικόν μας.²⁾ Διὰ τῆς ὁμιλίας μας δυνάμεθα νὰ δείξωμεν εἰς τὸν ἄλλον, ὅτι αἰσθανόμεθα καὶ θέλομεν ὅτι δὲν αἰσθανόμεθα καὶ δὲν θέλομεν, — ὅτι πιστεύομεν εἰς ὅτι δὲν πιστεύομεν. Ἄφ' ἧς στιγμῆς ἐμφανίζεται ἡ γλῶσσα, ὡς ὠρίσαμεν αὐτὴν ἀνωτέρω, ἀφ' ἧς στιγμῆς ἐμφανίζονται γλωσσικὰ σύμβολα ἰσχύοντα γενικῶς καὶ χάριν οἰουδήποτε καὶ πρὸς οἰονδήποτε σκοπὸν, γεννᾶται καὶ ἡ δυνατότης τοῦ ψεύδους.³⁾ Ἐφ' ὅσον τὰ σημεῖα — λέξεις, ἐκφραστικαὶ κινήσεις, ἦχη — τὰ σημαίνοντα «ἀγαπῶ», «πιστεύω», «θέλω» εἶναι εἰς τὴν διάθεσιν τόσον τοῦ ἀγαπῶντος, τοῦ πιστεύοντος, τοῦ θέλοντος, ὅσον καὶ τοῦ μὴ ἀγαπῶντος, τοῦ μὴ πιστεύοντος, τοῦ μὴ θέλοντος, διατὶ δὲν θὰ χρησιμοποιηθοῦν καὶ ἀπὸ

1) Georges Dumas, ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 638 καὶ ἐπ.

2) Γερμ. Georg Simmel, Soziologie, σελ. 259 καὶ ἐπ.

3) Γερμ. Oswald Spengler, Der Untergang des Abendlandes, τόμ. Β', σελ. 162.

τὸν δεύτερον, ὁσάκις αὐτός ἔχει συμφέρον πρὸς τοῦτο, ἢ ἀσθιανθῆ ἡδονὴν δι' αὐτοῦ, ὁσάκις κοινωνικὴ τις ἐπιταγή ἢ καὶ ἠθικὸς τις κανὼν τοῦ τὸ ἐπιβάλλουν; Δὲν ἔχομεν μόνον τὴν ἰκανότητα τοῦ ψεύδους, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀνάγκην τοῦ. — Πολὺ σπανίως δεικνύομεν εἰς τὸν ἄλλον τὴν ἐσωτερικὴν πρὸς αὐτὸν διὰθεσίαν μας. Εἰς τὴν καθήμερινὴν ζωὴν μας ἡ ὀμιλία μας διαρκῶς ἀπατᾷ τὸν ἄλλον ὡς πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν μας — χωρὶς καὶ νὰ ἔχομεν συνήθως συνείδησιν ταύτου, χωρὶς καὶ νὰ θέλωμεν, νὰ γνωρίζωμεν τοῦτο. Αἱ πλήρως ἀφειδελὲς ἐκφράσεις, αἱ πηγάζουσαι ἀδυσφημίαι ἐκ τῆς φυχῆς, εἶναι σπάνια. Σπάνιον ὅμως εἶναι καὶ τὰ πλήρως συνειδητὸν ψεῦδος, ἢ ἠδελγημένη καὶ σκόπιμος χρησιμοποίησις γλωσσικοῦ τινος συμβόλου πρὸς ἕκπαίτησιν τοῦ ἄλλου. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὀμιλοῦντες, ψευδοῦμεθα αὐτομύτως, ἂν ἐπιτρέπεται νὰ ὀνομαζώμεν ψεῦδος κίνησιν μας αὐτόματον, ἀκουσίαν. Πολὺ ὀλίγα ἐκ τῶν ἐνδείξεων συμπαιθείας, πολὺ ὀλίγα ἐκ τῶν φιλικῶν μειδιαμύτων καὶ βλεμματίων, τὰ ὅποια μᾶς ἀπεριθύνουν αἱ πέριξ μας, ἀπορρέουν ἐκ συμπαιθείας, οἷα ἐκείνη, τὴν ὁποίαν ἐκφραζομεν. Τὰ πλεῖστα ἐξ αὐτῶν δὲν εἶναι κατὰ αὐτόματα φιλοφρονήσεις, σημαίνουσα τόσον ὀλίγον συμπάθειαν, ὅσον καὶ τὰ πλεῖστα τῶν «καὶ εἰσθε», τῶν «χαίρετε» ἢ τῶν «ἐχάρην πολὺ καὶ σᾶς εἶδα», διὰ τῶν ὁποίων ἀρχίζομεν ἢ τελειώνομεν τὴν συνομιλίαν.¹⁾ Τὰ πλεῖστα τῶν πρὸς ἡμᾶς μειδιαμύτων συμπαιθείας εἶναι ἐξωτερικώτερα καὶ αὐτοῦ τοῦ «ἐξωτερικοῦ» τοῦ μειδιῶντος. Διότι ὅπως δὲν εἶναι ἐξ ἴσου «ἐξωτερικὰ» τὰ σημεῖα τὰ ἀποτελοῦντα γνησίαις ἐκφράσεσι τῆς φυχῆς μας πρὸς τὰ στηριζόμενα ἐπὶ τῆς βουλήσεώς μας ἀελοῦς, οὕτω καὶ τὰ τελευταῖα ταῦτα δὲν εἶναι τόσον ἐξωτερικὰ, ὅσον ἐκεῖνα, τὰ ὅποια οὐδὲ καὶ πρὸς τὴν βούλησιν μας συνδέονται. — Πᾶσα ὀμιλία ἄλλου, τὸ κύριον νόημα τῆς ὁποίας ἐγκεῖται εἰς τὸν βαθμὸν τῆς ἐσωτερικότητος ἢ ἐξωτερικότητός της, (τοιαύτη δὲ εἶναι πάντοτε ἢ πρὸς τὸν μόνον ὀμιλία τοῦ

1) Τὰς φιλοφρονήσεις, αἱ ὅποια ἀποτελοῦν τὸ μόνιμον αἰχμαῖον τῆς συνομιλίας κατὰ τὸν Gabriel Tarde (*L'opinion et la foule*, 4η ἐκδ., 1922, σελ. 89), ἐξήγησε καὶ ὁ Herbert Spencer εἰς τὸ περὶ ἐθιμοτυπίας κεφάλαιον τῆς «Κοινωνιολογίας» του (*Principes de Sociologie*, γαλλικὴ μετάφρ. Chazeille, Τόμ. I', 1883, σ. 396, σελ. 303 καὶ ἑα.) Ηερβλ. καὶ Η. Καρνελλοπαύλου, Ἱστορία καὶ Κριτικὴ τῶν Κοινωνιολογικῶν Θεσημάτων, Μέρος Α', Τεῦχος Α', § 60, σελ. 173 καὶ ἑα.

Ἐνός), ἀποτελεῖ δύσλυτον αἴνιγμα. Εἰς συγχαρητήριοι π. χ. ὁμιλίαν αἱ λέξεις «τὰ ἐγκάρδια συγχαρητήριά μου», τὸ σφίξιμον τῆς χειρὸς καὶ αἱ ἄλλαι συνοδεύουσαι ταῦτα συγχαρητήριοι ἐκφράσεις εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ ἀποτελοῦν εἰμὴ τυπικὴν καὶ καθαρῶς ἔξωτερικὴν φιλοφρόνησιν, ἀλλ' εἶναι δυνατόν νὰ πηγάζουν καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ βάθους τῆς ψυχῆς τοῦ συγχαίροντος. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων δυνατοτήτων εἶναι πιθανὰ πλεῖστα ἀποχρώσεις δυνατῆς τῶν συγχαρητηρίων τοῦ ἄλλου σημασίας. Πῶς θὰ δυνηθῶμεν νὰ συλλάβωμεν τὸ πραγματικὸν καὶ ἀκριβὲς νόημα παρομοίας τινὸς ὁμιλίας; — Διαρκῶς παρερχόμεθα πρὸ τοιούτων αἰνιγμάτων ἀνύποπτοι τῆς αἰνιγματικότητός των ἢ ἀδιαφροσῦντες δι' αὐτήν. Ἡ λύσις των οὐδὲν θὰ ἐσήμαινε διὰ τὴν ὑπαρξίν μας. Καθ' ὠρισμένας ἡμῶς περιπτώσεις, ὅταν ἀκριβῶς ἐκ τῆς λύσεώς των ἐξαρτᾶται αὐτὸς οἷτος ὁ ἀγὼν πρὸς λύτρωσίν μας, αὐτὴ αὕτη ἡ σωτηρία μας, τότε δοκιμάζομεν τὴν σκληρότητα τῆς αἰνιγματικότητός των, τὸν πόνον, τὸν ὁποῖον προκαλεῖ ἡ ἀδυναμία μας, ὅπως εἰσδύσωμεν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἄλλου.

Ἄν εὐρισκόμενοι πρὸ τῆς ὁμιλίας ἑνὸς ἐκ τῶν πολλῶν δι' ἡμᾶς, βλέπομεν αὐτὸν ὡς ἐνιαῖόν τι ὄλον, διὰ τὸν Μόνον ὁ ὁμιλῶν εἶς εἶναι χωρισμένος εἰς «ἐξωτερικόν» καὶ «ἐσωτερικόν» τι. «Ἄχ! πῶς νὰ μάθω αὐτό, τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται ἐκεῖ, ὅπισθεν τῶν ὀφθαλμῶν σου, ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ ἐγκεφάλου, ὅπου δὲν θὰ εἰσέλθω ποτέ;»¹⁾ εἶναι ἡ κραυγὴ ὠρισμένου τινὸς μόνου, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ἡ τυπικὴ κραυγὴ παντὸς Μόνου εὐρισκομένου πρὸ τοῦ Ἐνός. Ὁ Μόνος δὲν ἴσταται παθητικὸς πρὸ τοῦ ὁμιλοῦντος πρὸς αὐτὸν Ἐνός. Ἡ ὑπὸ τοῦ Μόνου παρακολούθησις τῆς πρὸς αὐτὸν ὁμιλίας τοῦ Ἐνός ἀποτελεῖ ἐν τῶν

1) E d o n a r d E s t a u n i é, Solitudes, σελ. 139.—«Ἡ ὁμιλία μιᾶς ἀγαπημένης γυναικὸς (τῆς Μιᾶς)», παρατηρεῖ ἄλλος Μόνος—«ὁμοιάζει εἰς ἔδαφος καλυπτον ὑπόγειον καὶ ἐπικίνδυνον ὕδωρ· ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν αἰσθάνεται τις ὅπισθεν τῶν λέξεων τὴν παρουσίαν, τὸ διαπεραστικὸν ψῦχος ἑνὸς ἀοράτου ὑδατίνου στρώματος· ἐδῶ καὶ ἐκεῖ παρατηρεῖ τις τὴν δοξίαν του διίδρωσιν, ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο μένει κρυμμένον». Marcel Proust, La Recherche du Temps Perdu, Τόμ. V, Solome et Gomorrhe, II ***²⁾, 76η ἔκδοσις, σελ. 83.

σκληροτέρων μερῶν τοῦ ἐνδιαφέροντος ἡμῶς ἀγῶνος. Ὁ Μόνος πρέπει νὰ συλλάβῃ τὴν ἀκριβῆ ψυχικὴν ἀπόστασιν, ἣ ὅποια τὸν χωρίζει ἀπὸ τὸν Ἐνα. Πρὸς τοῦτο ὅμως πρέπει νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Ἐνός μέσω τοῦ σώματος τούτου — ἴσως δὲ καὶ μέσω τοῦ προσώπου του. Πρέπει νὰ λύσῃ τὸ αἶνγμα τῆς ὁμιλίας τοῦ Ἐνός. — Ἡ λύσις τούτου δὲν εἶναι εἰς πάντα πάντοτε ἀδύνατος. Πολλοὶ μάλιστα οὔτε δυσχερῆς κέν. Ὁ δευτεῖον συμπίπτειν πρὸς ἄλλων τινὰ δι' αὐτοματίου μειδιήματος εὐγενείας, σημείου, τὸ ὅποιον θὰ ἠδύνατο νὰ πηγίσῃ καὶ ἐξ αὐτῆς ἕκ τῆς καρδίας του, δεικνύει δι' ἄλλης συγχρόνου του ἐκφορῆσεως τὸ ἀληθὲς νόημα τοῦ μειδιήματός του. (Ὁ ψευδόμενος διὰ λέξεων, κατὰ τὸν Oswald Spengler, 1) προδίδεται ἀπὸ τὰς κινήσεις του, εἰς τὰς ὅποιαι δὲν δίδει προσηχὴν, ὁ δὲ καὶ διὰ τῶν κινήσεων ψευδόμενος προδίδεται ἀπὸ τὸ ὄφος του. Ὑπάρχουν πικροί, ἀποχρώσεις εὐλακρινείας, τὰς ὅποιαι πολὺ δυσκόλως δύναται τις νὰ ὑποκριθῇ. Ὑπάρχουν σημεῖα ψεύδους, τὰ ὅποια πολὺ δυσκόλως δύναται τις νὰ ἐξαλείψῃ ἀπὸ τοῦ προσώπου του. Τὸ αἶνγμα τῆς εὐλακρινείας ὁμιλίας τινὸς φυσικὸν εἶναι νὰ μὴ βιασθεῖσθαι ἐπὶ πολὺ παρατηρητὴν, ὅστις δὲν ἐξαρτᾷ τὴν ὑπαρξίν του ἐκ τῆς λύσεως τῆν ὅποιαν θὰ δώσῃ εἰς αὐτό. Ὁ τοιοῦτος παρατηρητὴς δὲν θὰ ἀργήσῃ νὰ συλλάβῃ τὸ σημεῖον, τὸ ὅποιον θὰ θεωρήσῃ ἀποκαλυπτικὸν τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ ὁμιλοῦντος. Τὸ σημεῖον ταῦτο, εἴτε σημεῖον ψεύδους εἶναι εἴτε σημεῖον εὐλακρινείας, δὲν πρόκειται νὰ σημειῖται συγχρόνως καὶ τὴν εὐδαιμονίαν ἢ τὸν πόνον τοῦ δεχομένου αὐτό. Καὶ ἂν ἀκόμη αὐτὸς ἀναθεωρήσῃ τὴν δοθεῖσαν λύσιν — διὰ δευτέραν ἢ καὶ τρίτην φορὴν — οὐδεμίαν βιαιότερα ἐσωτερικὴν ἀνάγκην θὰ εὐθίσῃ αὐτὸν εἰς διαρκῆ, ἐπίμονον καὶ πάντοτε ἀκωρόπον ἐπιανεξέτασιν τοῦ αἰνίγματος. Ἐκ τῆς λύσεως ὅμως, τὴν ὅποιαν θὰ δώσῃ ὁ Μόνος εἰς τὸ αἶνγμα ὁρισμένων ὁμιλιῶν τοῦ Ἐνός, ἐξαρτᾶται αὐτὴ αὐτὴ ἡ ψυχικὴ του λύτρωσις, ὥστε νὰ δύναται νὰ τὴν στηρίξῃ ἐπὶ θεμελίων, διὰ τὴν στερεότητά των ὅποιων δὲν εἶναι ἀπολύτως βέβαιος. — Ἄλλ' εἶναι δυνατὴ διὰ τὸν Μόνον ἡ ἐπίτευξις τοιαύτης τινὸς βεβαιότητος;

1) Oswald Spengler Ἐνθ' ἀνοκ. σελ. 161.

Ὁ ἐπιδιώκων τὴν γνησίαν λύτρωσίν του Μόνος, ὁ μὴ θέλων νὰ στηρίξη ταύτην ἐπὶ αὐταπάτης, ἴσταται πρὸ τῆς ὁμιλίας τοῦ Ἐνός πλήρης δυσπιστίας. Δυσπιστίας ὅχι μόνον πρὸς τὴν εἰλικρίνειαν τοῦ Ἐνός, ἀλλὰ πρὸ παντὸς πρὸς τὴν ἰδίαν του διεισδυτικότητα εἰς τὴν ὁμιλίαν τούτου. Τί βεβαιώνει τὸν Μόνον, ὅτι τὸ νόημα, τὸ ὅποιον εἶδεν εἰς τὴν ἐν λόγω ὁμιλίαν ὑπάρχει πράγματι ἐν αὐτῇ καὶ ὅτι δὲν τῆς τὸ προσέδωσεν αὐτὸς ὁ ἴδιος εἴτε διότι τὸ ἐπειθύμει πολὺ εἴτε διότι τὸ ἐφοβεῖτο πολὺ; Ὅλοι γνωρίζομεν, ὅτι, ὅταν ποιῶμεν κάτι μὲ δύναμιν, καὶ αὐτὸ ἔτι τὸ λογικὸν μας συνεργεῖ διὰ νὰ μᾶς κάμῃ νὰ ἴδωμεν, ἔστω καὶ αὐταπατῶντες ἡμᾶς αὐτούς, τὴν πραγματοποιήσιν του. Ἡ δυσπιστία τοῦ Μόνου δὲν εἶναι ἀστήρικτος. Εἰς τὸν ἔρωτα π.χ.—εἶναι στενὴ δὲ ἡ σχέση μετὰ τοῦ ἔρωτος καὶ τῆς ἐνδιαφερούσης ἡμᾶς μονώσεως—τὸ φαινόμενον τὸ ὀνομασθὲν ἀπὸ τὸν Stendhal¹⁾ «δευτέρα cristallisation»²⁾ οὐδὲν ἄλλο εἶναι, εἰμὴ διαρκῆς καὶ ἐπίμονος προσπάθεια αὐταπάτης τοῦ ἔρωτος. Οὗτος προσπαθεῖ δι' ὅλων τῶν μέσων, πρὸ παντὸς δὲ διὰ συλλογισμῶν, νὰ πείσῃ ἑαυτὸν, ὅτι ἀνταγαπᾶται. Καὶ ἐκτὸς ὅμως τοῦ ἔρωτος, ὅπουδήποτε συναντῶμεν Μόνον πρὸ Ἐνός, συναντῶμεν καὶ cristallisation παρομοίαν πρὸς τὴν ἀνωτέρω. Πῶς Μόνος προσπαθεῖ νὰ πείσῃ ἑαυτὸν, ὅτι ὁ Ἐὺς εἶναι ψυχικῶς πλησίον του, τὸν πλησιάζει, θὰ τὸν πλησιάσῃ. Ἄς ἐνθυμηθῶμεν τὸν «père Goriot» τοῦ Balzac,—ἓνα τῶν ζωντανωτέρων μόνων τῆς λογοτεχνίας—πρὸ τῶν θυγατέρων του· τῶν εὐρισκομένων ψυχικῶς μακρῶν του, τῆς ψυχικῆς ὅμως προσεγγίσεως τῶν ὁποίων ἔχει τόσην ἀνάγκην. Πῶς ὁ πατὴρ νὰ μὴ ἴδῃ ὀπισθεν τῆς ψυχῆς πρὸς αὐτὸν συμπεριφορᾶς τῶν παιδιῶν του τὴν δι' αὐτὸν στοργὴν τὸν, ἐφ' ὅσον ἄνευ τῆς θερμότητός της δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ζήσῃ; «Τὸ ξεύρει», λέγει, ὅτι αἱ κόραι του τὸν ἀγαποῦν, «τὸ ξεύρει», ἔστω καὶ ἂν ἔξωτερικὰ σημεῖα δεικνύουν τὸ ἐναντίον. Ἄν οἱ πολλοὶ δὲν θὰ ἔβλεπον ὅτι αὐτὸς βλέπει εἰς τὰς καρδίας τῶν θυγατέρων του—(ἐπὶ τίνος ἄλλης πίστεως θὰ ἠδύνατο νὰ στηρίξη τὴν αὐταπάτην του;)—, τοῦτο

1) Πρὸβλ. Stendhal, De l'Amour, chapitre II (ἐκδ. Garnier σελ. 24).

2) Τὴν ὀνομασίαν ταύτην δέχεται καὶ ὁ G. Dumas εἰς G. Dumas, Traité de Psychologie, τόμ. Β', σελ. 247.

θαφείλεται εἰς τὸ ὅτι οἱ πολλοὶ στεροῦνται τῆς δυνάμεως, τὴν ὁποίαν ἔχει αὐτός, ὁ πατήρ. Διότι ὁ «πατήρ», κατὰ τὸν Pêre Gariot, «εἶναι εἰς τὰ τέκνα του ὅτι ὁ Θεὸς εἰς τοὺς ἀνθρώπους: φθάνει μέχρι τοῦ βάθους τῶν καρδιῶν καὶ κρίνει τὰς προθέσεις».)—Πολλοὶς ὅταν δὲν δυνάμειθα νὰ ἴδωμεν τὴν πραγματοποιήσιν τοῦ πόθου μας μὲ ἀνοικτοὺς ὀφθαλμοὺς, γεννᾶται ἐντὸς ἡμῶν ἡ πίστις, ὅτι μὲ κλειστοὺς ὀφθαλμοὺς ἡ διεσπυτικότης μας πολλαπλασιάζεται.

Ἀπὸ τοῦ κινδύνου τῆς ἀνταπείτης, τὸν ὁποῖον διαρκῶς διατρέχει ὁ Μόνος ὁ προσπαθῶν νὰ συλλάβῃ τὴν πρὸς αὐτὸν ὁμιλίαν τοῦ Ἰένος, προφυλάσσει ἢ πρὸς ἑαυτὸν καὶ ἢ πρὸς τὸν ἄλλον δυσπιστία. Ὅτι γεννᾶ ἐντὸς τοῦ Μόνου ἡ ἀνάγκη τῆς λυτρώσεως ἐκ τῆς μονώσεως, τείνει νὰ τὸ ἐξαφανίσῃ ἢ δυσπιστία, ἢ ὁποῖα ἐξ ἄλλου προεκληθῆ ἐκ τῆς αὐτῆς ἀνάγκης. Ἀλλ' ἂν' ἐτέρου ὅτι γεννᾶ ἢ δυσπιστία, ἐκ τῆς ὁποίας οὐδεμίαν λύτρωσιν δύναται ἀμέσως νὰ πηγύσῃ, τείνει νὰ τὸ ἐξαφανίσῃ ὁ πόθος τῆς ἀπελευθερώσεως. Ἄν οὕτως μᾶς κίνησῃ νὰ σπυρίζωμεν ἐλπίδας ἐπὶ ἀνυπαίρκτων ἢ παιθρῶν βίαιων, ἢ δυσπιστία διαλύει πολλὰς διὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς μας καὶ αὐτὰς τὰς στερεωτέρας καὶ ἀσφαλεστέρας βάσεις. Ἰννορίζει κολὸ καλῶς ὁ Μόνος τὸ μαρτύριον τῆς πλήρους ἀδυναμίας του νὰ δώσῃ τελειωτικὴν τιμὴν λύσιν εἰς τὸ αἰνίγμα τῆς πρὸς αὐτὸν ὁμιλίας τοῦ Ἰένος. Ἄν ὁ φόβος τῆς ἀνταπείτης καθιστᾷ εἰς αὐτὸν ἀβέβαιαν πᾶσαν εἴμενῃ, ὁ πόνος καθιστᾷ ἀφόρητον πᾶσαν δυσμενῇ δι' αὐτὸν λύσιν. Πῶς εἶναι δυνατὸν εἰς τὸν Μόνον τὸν διαβλέποντα μέσα τῆς ὁμιλίας τοῦ Ἰένος τὸ μύτιον τῶν προσπαθειῶν του πρὸς προσέγγισιν τοῦ ἄλλου, νὰ δεχθῆ τὴν ἐντόπισίν του ταύτην ὡς τελειωτικὴν καὶ ἀναμφισβήτητον; Ἡ δὲ νὰ ἔχῃ τὴν δύναμιν νὰ συνεχίσῃ τὸν ἀγῶνα πρέπει νὰ μὴ πιστεύσῃ ἀπολύτως εἰς τὴν ὀρθότητά της. Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον διεῖδεν εἰς τὴν φυχὴν τοῦ Ἰένος πρέπει νὰ μείνῃ ἀβέβαιον. Ὁ Μόνος πρέπει νὰ ἐλπίζῃ εἰς τὴν νίκην διὰ τ'

1) Balzac, Le Pêre Gariot, (ἔκδ. Plon) σελ. 119.

2) Ὅταν ὁ Pêre Gariot δὲν δύναται πλέον ν' ἀποφύγῃ αὐτανακτόμενος ν' ἀναγνωρίσῃ, ὅτι αἱ κόραι του δὲν τὸν ἀγαποῦν ὡς αὐτὸς καθεὶ ὁμολογεῖ, ὅτι ἀπὸ τῶν ἐγγνώριζε ταῦτα, ὅτι τὸ ἔλεγε κάποτε εἰς τὸν ἑαυτὸν τῶν, ἀλλ' ὅτι δὲν ἀτόλμα νὰ τὸ πιστεύσῃ. Balzac, ἐνθ' ἀνοίξῃ, σελ. 233.

γωνισθῆ. Πρέπει ὅμως ἀφ' ἑτέρου καὶ νὰ συλλάβῃ μὲ βεβαιότητα τὴν πραγματικὴν καὶ ἀκριβῆ ἀπόστασιν τοῦ ἀπὸ τοῦ Ἐνός. Ἡ ψυχὴ καὶ ὁ ἀγὼν τοῦ Μόνου ἔχουν ἀνάγκην τῆς ἐν λόγῳ συλλήψεως. «ὦ, ἂν εἶχον μόνον τὴν βεβαιότητα!» εἶναι ἡ κραυγὴ τοῦ πρὸ τοῦ Ἐνός Μόνου — ὅπως καὶ τοῦ Ὁθέλλου. «Ἀποδείξιν!» ζητεῖ καὶ ἐκεῖνος ὅπως καὶ ὁ ἦρωσ τοῦ Σαιξπήρου. Ἐν τούτοις ἡ κατάφρασις, τὴν ὁποῖαν ὁ Μόνος ἔχει ἀνάγκην νὰ ἴδῃ εἰς τὴν ὁμιλίαν τοῦ ἄλλου, ἢ ἐκ τῆς καρδίας κατάφρασις τῆς ἀπολύτου ἀτομικότητος τοῦ ἐκ μέρους τοῦ Ἐνός, ἀνήκει εἰς πραγματικότητα, τὴν ὁποῖαν διὰ νὰ συλλάβῃ τις μὲ βεβαιότητα, πρέπει νὰ παύσῃ νὰ ζητῇ ἀποδείξεις, νὰ παύσῃ νὰ ἔχῃ ἀνάγκην αὐτῶν. Εἰς τοῦτο ἔγκειται ἡ βαθεῖα τραγικότης ἐκείνης τῆς πλευρᾶς τοῦ ἀγῶνος τοῦ Μόνου, τὴν ὁποῖαν ἔχομεν τώρα πρὸ ὀφθαλμῶν. Ἐκεῖνο ἀκριβῶς, τὸ ὁποῖον προφυλάσσει τὸν Μόνον ἀπὸ τῆς αὐταπάτης, ἀπὸ τῆς μὴ γνησίας λυτρώσεως: ἡ δυσπιστία, ἀπομακρύνει τοῦτον καὶ ἀπὸ τῆς γνησίας λυτρώσεως. Μόνον ὁ πιστεύων δύναται νὰ συλλάβῃ νοήματα ὁμιλίας ἄλλου τινὸς ἀποτελοῦντα κατάφρασιν, οἷα ἐκείνη, τὴν ὁποῖαν ζητεῖ ὁ Μόνος ἀπὸ τὸν Ἐνα. Τὸ ἀπολύτως ἀτομικόν, ἢ ἐνδιαφέρουσα δὲ ἡμᾶς κατάφρασις, ὡς πηγάζουσα ἐκ τῆς «καρδίας» (εἰς τὴν εἰδικὴν πάντοτε ἔννοιαν, τὴν ὁποῖαν ἐδώσαμεν εἰς τὴν λέξιν ταύτην), εἶναι καὶ τὸ καθαρῶς καὶ ἀπολύτως ἀτομικόν, τὸ ὑπεράνω τοῦ λόγου κείμενον διαλύεται πρὸ τῆς δυσπιστίας. Τὸ θεῖον ἀποκαλύπτεται μόνον εἰς τὸν πιστόν. Μόνον ὁ πιστεύων εἰς ἑαυτὸν δύναται νὰ θαυμάσῃ τὸ ἴδιον θαῦμα. Μόνον ὁ πιστεύων εἰς τὸν ἄλλον¹⁾ δύναται νὰ θαυμάσῃ τὸ θαῦμα τοῦ ἄλλου. Τὸ δὲ ἀπολύ-

1) Ἡ πίστις μας πρὸς ἄλλον τινά, κειμένη πέραν τῆς γνώσεως ἢ ἀγνοίας, ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζεται ἡ κοινωνικὴ ἐμπιστοσύνη ἢ δυσπιστία, ἀνήκει κατὰ τὸν G. S i m m e l (Soziologie, σελ. 263) εἰς τὴν κατηγορίαν τῆς θρησκευτικῆς πίστεως. Πιστεύομεν εἰς τὸν ἄλλον, ὅπως εἰς τὸν Θεόν, οὐχὶ ἐπὶ τῇ βάσει ἀποδείξεων—αἱ ἀποδείξεις περὶ ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀπλῶς ἢ «ἐκ τῶν ὑστέρων δικαιώσις» ἢ «ἡ διανοητικὴ ἀντανάκλασις» συναισθηματικοῦ τινος,—ἀλλὰ καὶ παρὰ τὰς ἀποδείξεις περὶ τῆς ἀναξιότητος τοῦ προσώπου, εἰς τὸ ὁποῖον πιστεύομεν. Τὴν πίστιν ὅμως ταύτην, κατὰ τὸν S i m m e l πάντοτε, δὲν ἀπαντῶμεν ἐν πλήρῳ καθαρᾷ μορφῇ παρὰ μόνον εἰς τὴν θρησκείαν.—Ἴδου καὶ ἄλλος λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον ὁ Θεὸς ὡς εἰς ἀποτελεῖ τὸν πληρέστερον καὶ γνησιώτερον ἐκ τῆς ψυχικῆς μονώσεως λυτρωτήν.

τως ἀτομικὸν εἶναι θαῦμα. Λιὰ τοῦτο καὶ τὴν κατάρτισιν, τὴν ὁποίαν, ζητεῖ ὁ Μόνος ἀπὸ τὸν Ἔνα, δὲν δύναται νὰ διασθανῇ ὁ πρῶτος μέσῳ τῆς ὁμιλίας τοῦ δευτέρου παρὰ καθ' ὅσον πιστεύει εἰς τὸν ἄλλον καὶ πιστεύει εἰς ἑαυτὸν. Ἐὖ δι' ἡμᾶς θεῖον τοῦ ἄλλου εἶναι καὶ ἰδικόν μας θεῖον, ἐφ' ὅσον ἡ σύλληψις του ὡς δημιουργία τοῦ ἀλλεμβάνοντος ἀποτελεῖ καὶ ἴδιον τοῦ ἀλλεμβάνοντος θαῦμα. Μόνον ὁ φέρων ἐν ἑαυτῷ τὴν δύναμιν δημιουργίας θαύματος εἶναι δυνατὸν νὰ λητρωθῇ γνησίως. Τοιαύτην δὲ δύναμιν δίδει μόνον ἡ πίστις. Οὐαδήποτε εὐπιστία ἢ ἀσπιστία, ὁ δυναμένη νὰ κινηθῇ μόνον ἐντὸς τῶν στεγῶν ὁρίων τῆς καθήμενῆς ζωῆς, μὲς κρατεῖ δεσμευμένους μετρίων τοῦ θαύματος. Ἡ γνησία ὁμῶς πίστις μᾶς εἰσέρχεται ἐντὸς τοῦ πύρου τῆς καθήμενῆς πραγματικότητος κειμένην, ἅπαν δύναται ν' ἀποκαλυφθῇ εἰς τὸν Μόνον καὶ ἡ «ἐγκάρδιος» ἐκείνη κατῳήσις, ἡ σημαίνουσα ὅτι οὗτος δὲν εἶναι πλέον μόνος.

1) Περὶ τῆς πρὸς τὸν ἄλλον ἐμπιστοσύνης ἢ ἀσπιστίας καὶ τῆς κινήσεως τῶν ἐν τῷ πλάσματι τῆς καθήμενῆς ζωῆς ἀφῆλ. καὶ ἑσπερ. *Sinn und Eth' άνοτι.*, σελ. 263.

2) Εἰς τὴν καθήμενῆς ζωῆς δὲν ἀπάρχει πραγματικὸν γέφυρον ὁδηγοῦσα ἀπὸ ἀνθρώπου εἰς ἀνθρώπον, οἷ εἶπεν ὁ Walter Cate (*Nachgelassene Schriften*, 1920, σελ. 96 καὶ 97) καὶ ὡς εἶδεκεν ὁ Ηρ. Καπετανιάζης (Ὁ Ἄνθρωπος καὶ ἡ Κοινωνία ἢ Ηθ. σημερινῆς καὶ τῆς γνοσσεως εἰς ἡμᾶς θεορίας τῶν ἀπὸ κοινοῦ καὶ ἀπολύτου ἀτομικῶν. Εἰς σημαίνουσα ὁμῶς πύρου τῆς καθήμενῆς ζωῆς κειμένην, εἰς σημερινῆς ἐντὸς τῆς ὁποίας δὲν κινεῖται τις ὅπου κινεῖται ἐντὸς τοῦ καθήμενου, ἀπάρχον ὁδοὶ ὡς παρεληφθῆ διαβηθῆναι πρὸ τοῦ θαύματος καὶ αὐτῶν ὁ πρὸ ἀλέγαν μὲ πόνον δικαισεῖν τὸ ἀδύνατον τῆς ποσειτικῆς ἀποσεγίσεως τῶν ἀνθρώπων *Walter Cate* (ἑνθ' άνοτι., σελ. 101 καὶ 102), ὁδοὶ, ὁδηγοῦσα ἡμᾶς πρὸς τὸν ἄλλον, προσεγγίζουσα ἡμᾶς ποσειτικῶς πρὸς τὸν ἄλλον, τὰς ὁποίας ὁμῶς δὲν δυναίμεθα νὰ ζητήσομεν, διὰ τὸ κῆρυξ τῶν θαυμάτων, εἰς τὸν αὐτὸν αὐτῶν ἀνήξον, αὐδερίων ἔχει σέβαν πρὸς τὸν κῆρυξ, ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ μᾶς εἶναι δυνατὸν νὰ ζητήσομεν τε.

Was uns verbindet (λέγει ὁ Walter Cate) waltet über uns und gleich den Blinden tasten wir die Wege.

Ein Weg, den ich nicht suchte, führt zu dir,
der in mir brannte, den mir keiner wies,

Ich ging und frag' und stehe so vor dir:

«Hier bin ich, Schwester, riebst du mich nicht?»

Du bleibst stumm; wir fühlten nur das Wunder!

ΣΗΜ. Σελὶς 179 αὐτοῦ τοῦ ἀντὶ κλίσεως γρῶφου κλίσεως.